

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

52-2

Brno 2011

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 52

Volume 52

Číslo 2

Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Rutt kay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Olga Lečbychová, Marián Mazuch,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce

Adresa redakce

Adress

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 806/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2011

Náklad 450 kusů

Časopis je na seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2011 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Obr. 9. Brantice. Zaměření zámku s lokalizací jednotlivých sond.

Abb. 9. Brantice. Das Schloss mit Lokalisierung der Sondagen.

Obr. 10. Brantice. Druhotně osazený původní tufitový portál s iniciálami stavebníka (Hieronimus Reinwald) a letopočtem 1576 (foto F. Kolář).

Abb. 10. Brantice. Das sekundär-ingesetzte Portal mit Initialen des Bauherrn (Hieronimus Reinwald) und mit der Jahreszahl 1576 (Foto F. Kolář).

dorysnou stopu zdiva. Přízemí paláce a dalších budov, jakož i prostor nádvoří jsou kompletně zasypány destrukcemi, původní úroveň podlah a terénu se nachází přibližně 2 m pod dnešním povrchem. Hlavním výsledkem sondáže bylo odhalení původního hlavního vstupu do přízemí prostřední místnosti paláce z centrálního nádvoří. Rozpětí vchodu činilo asi 150 cm a vchod byl osazen majestátním portálem z kamenicky opracovaných pískovcových bloků. Několik z nich ještě zůstalo na původním místě. Pouze 1,5 metru od J hrany vchodu byla ve stěně paláce odhalena střílna, která z boku hlavní vstup chránila. V poslední fázi života hradu (2. pol. 15. stol.) však byla její spodní část zastavěna. Z vnitřní strany stěn paláce byly nalezeny otvory pro trámy – konstrukce stropu mezi přízemím a 1. patrem. Odkryté situace byly zdokumentovány, zaměřeny a poté znovu zasypány z důvodu realizace vyzdění převislých nadzemních partií stěn paláce.

Jakub Halama

Literatura

Hosák, L. 1972: Hrad Brníčko na Zábřežsku. *Severní Mo-*

rava 24, 19–25.

Plaček, M. 2001: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha.

Unger, J. 1980: K stavebnímu vývoji hradu Brníčko. *Se-*

Resumé

Brníčko (Bez. Šumperk), Burg Brníčko. Hochmittelalter. Sondierungsgrabung.

BRNO (OKR. BRNO-MĚSTO)

Cílem příspěvku je, podobně jako v uplynulých letech, informovat souhrnně o výsledcích záchranných archeologických výzkumů prováděných společností Archaia Brno, o. p. s. na území velkého Brna, především v historickém centru města (obr. 11) a v prostoru jeho historických předměstí. Perspektivy, koncepce a metodika systematického archeologického výzkumu centra Brna se nezměnila (Merta, Peška, Procházka, Sadílek 2000, 35–36; naposledy pak souhrnně Holub, Kolařík, Kováčik, Merta, Peška, Procházka, Zapletalová, Zůbek 2004, 57–97).

Záchranné archeologické výzkumy v Brně v roce 2010:

Výzkumy prováděné v roce 2010 lze rozdělit do čtyř skupin: 1) rozsáhlejší plošně exkavované výzkumy; 2) výzkumy realizované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“; 3) menší terénní výzkumy a dokumentace inženýrských sítí, 4) výzkumy, jejichž terénní části proběhly již dříve, ale v roce 2010 došlo k jejich zpracování a vyhodnocení.

Ad 1) Rozsáhlejší plošně exkavované výzkumy

Dokončen byl výzkum rozsáhlého kolektoru Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční; p. č. 1, 4, 5, 6, 566, 800 (akce A062/2009). Plošně nejrozsáhlejší výzkumy doprovázely rekonstrukci ulic a náměstí: Česká ulice, Joštova ulice, Žerotínovo náměstí: p. č. 776, 783, 789 (akce A008/2010); Josefská ulice: p. č. 227, 249

(akce A007/2010); Koblížná ulice: p. č. 128, 268/1 (akce A048/2010).

Ad 2) Sondy dokumentované v rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“

V rámci projektu „Sanace brněnského podzemí“, o němž jsme podrobněji informovali v roce 2000 (Merta, Peška, Procházka, Sadílek 2000, 36), bylo v roce 2010 realizováno 5 projektů, které zasáhly 7 domovních bloků: blok 16 - Biskupská ulice, Šilingrovo náměstí, p. č. 372 a 486 (akce A014/2010); blok 23 – ulice Novobranská a Orlí, p. č. 249, 261/1 (akce A065/2010); blok 72b - Hlídkova 4, p. č. 627, 628 (akce A080/2010); blok 88, 91 a 92 - Pekařská ulice, p. č. 958 (akce A044/2010). Svým charakterem se z projektu sanace vymyká zjišťovací výzkum Biskupská ulice, kaple sv. Barbory, p. č. 321 (akce A012/2010).

Ad 3) Výzkumy menšího rozsahu

Běhounská ulice, Moravské náměstí; p. č. 32, 800 (akce A043/2010); Bráfova ulice, p. č. 633, 634 (akce A006/2010); Brandlova ulice, Česká ulice, Joštova ulice, Moravské náměstí, p. č. 197, 776, 789, 800 (akce A038/2010); Denisovy sady – Studánka, p. č. 1147 (akce A027/2010); Františkánská ulice; p. č. 216/1 (akce A069/2010); Koblížná ulice, p. č. 94, 128, 268/1 (akce A049/2010); Kopečná ulice č. 6, p. č. 1242 (akce A061/2010); Mlýnská ulice 10, p. č. 1151 (akce A073/2010); Nové Sady, p. č. 1471, 1473 (akce A011/2010); náměstí Svobody; p. č. 537 (akce A022/2010); Orlí ulice 18, Josefská ulice 2, p. č. 213 (akce A018/2010); Rybkova ulice, p. č. 752, 772, 774, 855/1, 901 (akce A076/2010); Zábrdovická ulice 3, Vojenská nemocnice Brno, bývalý premonstrátský klášter, p. č. 1155/1 (akce A085/2010).

Ad 4) Zpracování a vyhodnocení již ukončených terénních částí výzkumů

V roce 2010 probíhalo nebo bylo dokončeno zpracování výzkumů, které byly realizovány v roce 2008 až 2009. Dominikánské náměstí, p. č. 509; Panenská ulice p. č. 502/2 (akce A079/2008), Dominikánské náměstí 1, p. č. 503; Zelný trh p. č. 397 – zpřístupnění podzemí (A46/09).

Předběžné výsledky jednotlivých výzkumů (akce jsou řazeny abecedně, primárně podle katastrů):

K. ú. Město Brno

Běhounská ulice, Moravské náměstí; p. č. 32, 800 (akce A043/2010). Pozdní středověk, novověk. Město, fortifikace. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum (obr. 12) byl vyvolán stavbou „Brno, rekonstrukce NTL plynovodu a přípojek v Brně, Moravské nám. +1“ na Moravském náměstí a Běhounské ulici (p. č. 32, 800). Terénní část výzkumu byla provedena v červnu 2010. Akce probíhala s ohledem na dochování archeologických situací v součinnosti s prováděním výkopových prací. Sledovaný prostor se nachází v J části Moravského náměstí (p. č. 800) a v S části Běhounské ulice (p. č. 32) v nadmořské výšce kolem 217,50 až 219,00 m. Z hlediska historického byl od vrcholného středověku z části zahrnut do městských hradeb (Běhounská městská čtvrť, quartale Cursorum), z částí do fortifikačních pozemků před Běhounskou bránou (parkán, příkop, most). Od poloviny 14. století bezprostředně sousedil

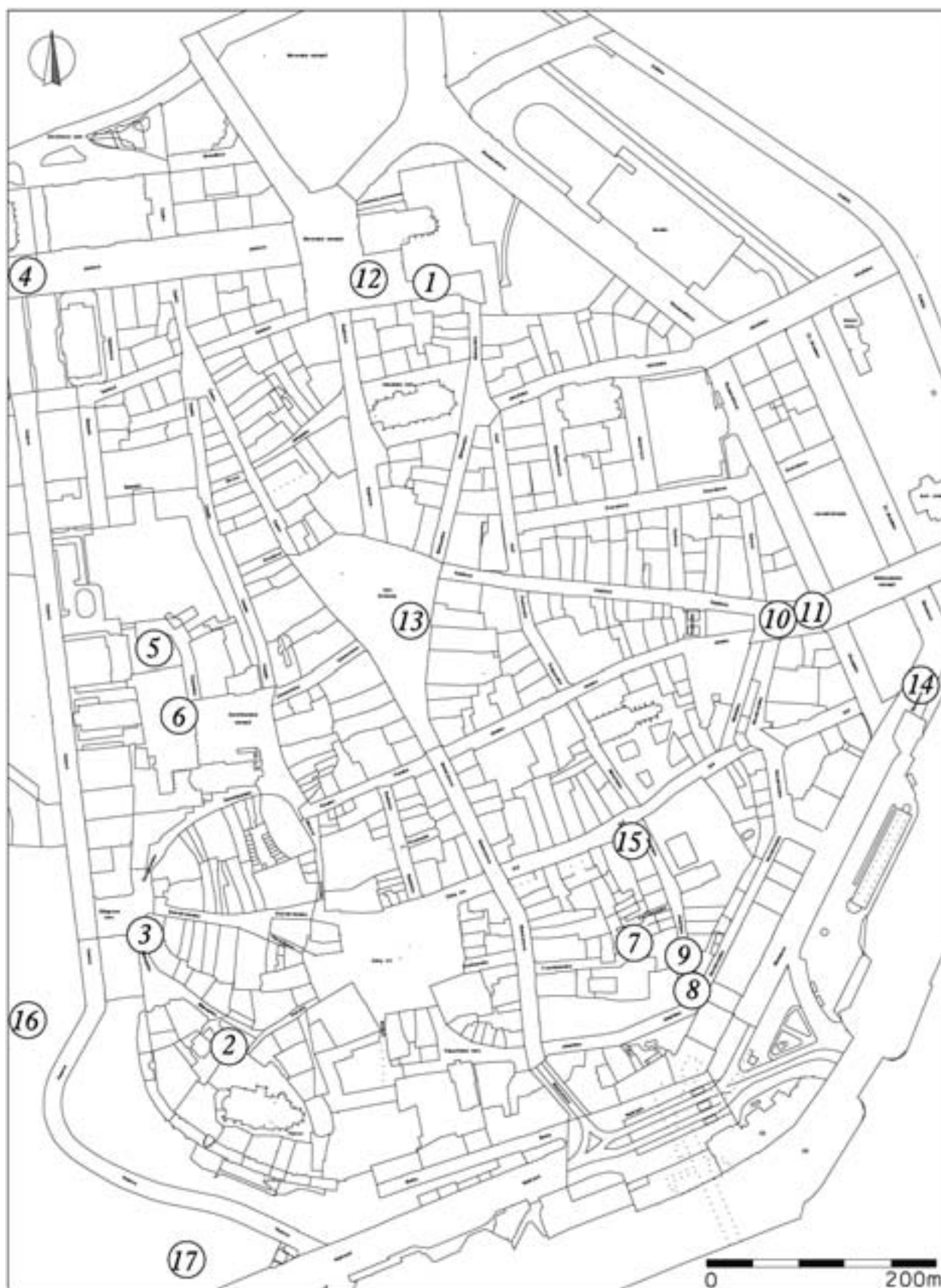
také s areálem augustiniánského kláštera s kostelem Zvěstování Panny Marie a sv. Tomáše.

Výkop nízkotlakého plynovodu, hluboký 1,4 m a široký asi 0,7 m, probíhal v celé své trase v zásypech starších inženýrských sítí, jiných recentních výkopů, případně zásypy městského příkopu z poloviny 18. století. Pouze v místech, kde se musel vyhnout těžní šachtě Š4, sloužící pro ražbu nové kanalizace, vybočil příkop z těchto zásypů a odhalil zdivo kontreskarpy městského příkopu a přes něj vedoucího mostu.

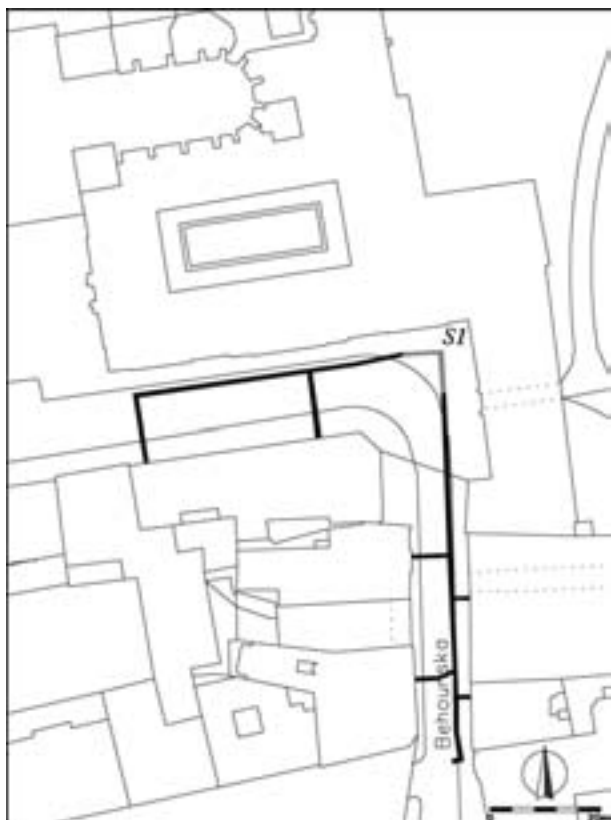
V ohybu výkopu pro plynové potrubí, u průchodu z Moravského náměstí do parčíku při Rooseveltově ulici, byly odhaleny pozůstatky středověkého zděného mostu přes městský příkop před Běhounskou branou. Sonda zachytila vnitřní líc Z stěny mostu s. j. 902 v délce asi 7 m, orientovaného ve směru S–J (ubouraná koruna zdiva se nachází 0,4–0,5 m pod současným terémem). Převážně kamenná zeď o síle 0,7 m se asi 3 m na J od napojení na kontreskarpu příkopu s. j. 900 mírně lomila k Z a tím rozšiřovala koridor mostu. V místě styku mostní konstrukce s kontreskarpou příkopu nebyla pozorována žádná spára a obě zdi se jevíly jako provázané. Padesát centimetrů od napojení obou konstrukcí směrem na V bylo zachyceno Z ostění průchodu z mostu do předpolí příkopu, resp. do prostoru barbakánu Běhounské brány. Do ostění byl v úrovni povrchu dlažby mostu zabudován vodorovný dřevěný nebo kamenný konstrukční prvek (délka více jak 1,0 m), který po sobě zanechal otisk v maltě. Pravděpodobně souvisel s konstrukcí vstupu na vnější straně mostu, případně s jeho uzavíráním. Kontreskarpa, směřující přibližně od Z na V, zajišťovala svojí svislou stěnou ze smíšeného zdiva vnější stranu městského příkopu (s. j. 900). Čtyři metry na Z od mostní konstrukce byla podepřena šikmým cihlovým opěrným pilířem (s. j. 903). Jejich vzájemný vztah nebyl zkoumán. Byla dokumentována původní pochozí úroveň mostu, kterou představovala dlažba z na výšku kladených valounů a kamenů. Mostovka měla mírný sklon směrem k J do prostoru města a prakticky respektovala současný spád komunikace. Nacházela se asi 0,85 m pod dnešním povrchem na niveletě 217,70–217,80 m n. m.

Datování odkrytých konstrukcí není zcela jasné. Z použité techniky a stavebního materiálu lze uvažovat o období pozdního středověku. Z výplně mostního tělesa pod dlažbou však byly získány fragmenty glazované keramiky, náležející spíše až období 16. století. Vzhledem k tomu, že přítomnost hlouběji uložené starší dlažby mostu vylučuje úroveň koruny kontreskarpy příkopu v místě průjezdu do barbakánu, jde o původní komunikační úroveň z doby výstavby zděného mostu. Most vznikl pravděpodobně až na počátku 16. století snad v souvislosti s úpravou kontreskarpy nebo výstavbou barbakánu před Běhounskou branou.

Konstrukce mostu se skládala ze dvou rovnoběžných stěn založených na dně městského příkopu (asi 5 metrů od sebe) a kolmých na průběh jeho eskarp a kontreskarpy. Prostor byl, vyjma jednoho mostního oblouku uprostřed příkopu překračujícího stoku odvádějící dešťovou vodu do Ponávky, celý dosypán zeminou a v úrovni okolního terénu byl jeho povrch upraven kamennou dlažbou. Stěny mostu byly na základě ikonografie (veduta

Obr. 11. Plán historického středu Brna s vyznačenými výzkumy realizovanými v roce 2010. 1 Běhounská, Moravské náměstí (A043/2010); 2 Petrská, sv. Barbora (A012/2010); 3 Biskupská, Šilingrovo náměstí (A014/2010); 4 Česká, Joštova, Žerotínovo nám. (A008/2010); 5 Dominikánské náměstí (A079/2008); 6 Dominikánské nám. I (A046/2009); 7 Františkánská (A069/2010); 8 Josefská, (A015/2010); 9 Josefská, rekonstrukce ulice (A007-2010); 10 Koblížná, rekonstrukce (A048-2010); 11 Koblížná (A049/2010); 12 Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční (A062/2009); 13 Náměstí Svobody (A022/2010); 14 Novobranská a Orlí ulice (A065/2010); 15 Orlí 18, Josefská 2 (A018/2010); 16 Denisovy sady, Studánka (A027-2010); 17 Kopečná (A061/2010).
Abb. 11. Plan des historisches Stadtzentrums von Brno mit Bezeichnung der 2010 durchgeführten Grabungen.

Obr. 12. Brno – Běhounská, Moravské náměstí (A043/2010). Lokalizace plochy výzkumu.

Abb. 12. Brno – Běhounská, Moravské náměstí (A043/2010). Eingetragene Grabungsfläche.

Brna z ptačí perspektivy od H. B. Beyera a H. J. Zeisera z poloviny 17. století a další vyzděny nad terén alespoň do výšky stojícího střelce a opatřeny střílnami sloužícími pro postřelování prostoru městského příkopu. Starší podoba mostu nám zatím uniká, z dokumentovaných skutečností o ní nic nevyplývá. Můžeme se jen domnívat, že odkrytý zděný most nahradil staršího snad částečně dřevěného předchůdce.

Příkop byl vyplněn především uloženinami charakteru stavebního odpadu a hlinitých navážek. Převážná část výplně vznikla nepochybně v době definitivního zániku městského příkopu v těchto místech ve 30. letech 18. století. Po zplanírování a zasypání příkopu došlo již jen k nepatrnému navýšení terénu a na přelomu 19. a 20. století k zadláždění prostoru kamennou dlažbou (Kolařík 2010).

Biskupská ulice, kaple sv. Barbory, p. č. 321 (akce A012/2010). Středověk, novověk. Záchranný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace podzemí HJmB – záchranný archeologický výzkum – NKP Petrov kostel sv. Barbory“ byl v měsících březnu a dubnu 2010 realizován záchranný archeologický výzkum v prostoru parčíku p. č. 321 v areálu NKP Petrov v Brně (obr. 13). Základním úkolem terénní části výzkumu bylo ověření a zpřesnění některých nálezových situací, především pak lokalizace konstrukcí náležejících dosud jen hrubě umístěné stavbě kostela sv. Barbory (Holub, Zbranek 2010a).

Předmětný prostor se nachází na S svahu Petrského návrší, které ve svých nejvyšších partiích dosahuje výšky

kolem 243 m n. m. Vlastní výška plochy výzkumu je situována na mírném V svahu dosahujícím nadmořské výšky 239,50–241,72 m n. m. Zatravněná plocha p. č. 321 (k. ú. Brno-město), na níž byl archeologický výzkum realizován, vznikla až po demolici zástavby Z strany Biskupské ulice a kostela sv. Barbory roku 1846. Kontinuální osídlení zdejšího prostoru lze předpokládat až v době těsně předcházející výstavbě nejstaršího kostela, tedy někdy od poloviny 12. století. Při kostele se pravděpodobně od počátku rozkládal hřbitov. Jediné stopy dokládající další aktivity ze druhé poloviny 12. století, které nejsou přímo spojeny s kostelem, představuje dvojice jam zahloubených do skalního podloží případně do pravěké vrstvy S od katedrály (srov. Borský, Holub, Merta, Peška 2006, 202; Procházka 2000, 32). Ve 30. letech 13. století dochází pravděpodobně k výstavbě nového, většího kostela a k rozšíření hřbitova. Na několika místech se podařilo zachytit pozůstatky dřevohliněné zástavby z poloviny 13. století (Petrov 1, Petrov 2, Petrov 8). Ze závěru tohoto věku jsou archeologickými a stavebně-historickými výzkumy již doloženy i první zděné stavby (Petrov 1, Petrov 2, Petrov 4, Petrov 7; Boprský 2005b; Borský, Holub, Merta, Peška 2006, 202). Do osudu zástavby, hlavně v oblasti při městské hradbě zasáhlo výrazně švédské obléhání r. 1645, kdy byla většina domů i katedrála poškozena. V návaznosti na tyto události pak situaci celého návrší výrazně ovlivnila výstavba přilehlé části bastionového opevnění v závěru 17. a na počátku 18. století (Borský, Holub, Merta, Peška 2006, 203)

Do 19. století byla Biskupská ulice (dříve Petersgasse) na pravé straně směrem od bývalé městské sladovny přibližně v místě nynějšího Městského dvora zastavěna měšťanským domem č. p. 266 (zaniklé č. 6 na Biskupské), kanovníckou rezidencí č. p. 267 (zaniklé č. 8 na Biskupské) a kaplí (kostelem) sv. Barbory. V protější uliční linii se nacházely domy Biskupská 5, kanovnícká rezidence č. p. 280, kapitulní hospoda „Zur Pfeife“ (zaniklé č. 9), dále dům kostelníka (zaniklé č. 11), dům ředitele kůru (zaniklé č. 13) a dům vikáře (zaniklé č. 15).

Kaple sv. Barbory (v 18. století označovaná jako kostel) je nesporně nejzajímavějším objektem v zástavbě Biskupské ulice. Řehoř Wolný v církevní topografii napsal, že byla vystavěna v roce 1723 a stála u domu vikářů (Wolný 1856, 62). Jan Tenora si byl ve studii z roku 1928 vědom toho, že kaple sv. Barbory stála na Petrově již ve středověku, ale bližšímu datování se vyhnul. Na základě dochovaných účtů podrobně popsal obnovu kaple v letech 1721–1724 (svěcení 27. 8. 1724) děkanem Fratiškem Xaverem Lefflerem, který byl roku 1744 v hrobce pod lodí pohřben. Kaple byla odsvěcena již v době vlády Josefa II. a zbořena 1846 (Borský 2005a).

Vzhledem k historickému významu místa a jeho postavení v nejstarších dějinách Brna proběhlo v bezprostředním okolí svatopetrské katedrály i v jejím interiéru do současné doby několik archeologických výzkumů. Nejrozsáhlejší odkryvy proběhly přímo v katedrále v letech 1991–1993 (Unger, Procházka 1995; Procházka 1996a, b; Procházka, Unger 1994). Následovaly menší výzkumy v biskupské rezidenci č. 8, konsistoři č. 2, jakož i v trase kanalizace jižně i severně chrámu v letech 1993–1996 (Geislerová, Procházka 1994a, b; Procházka 1996c-e).

Obr. 13. Brno – Petrská (A012/2010). Lokalizace bývalé kaple sv. Barbory.

Abb. 13. Brno – Petrská (A012/2010). Lokalisierung der ehemaligen St. Barbara Kapelle.

Obr. 14. Brno – Petrská (A012/2010). Bývalá kaple sv. Barbory, vyznačení zkoumaných sond.

Abb. 14. Brno – Petrská (A012/2010). Die ehemalige St. Barbara Kapelle mit eingetragenen Suchschnitten.

Nejnověji byly pak realizovány archeologické výzkumy v rámci rekonstrukce domu Petrov č. 3 (Holub, Kováčik, Merta, Peška, Zapletalová, Zůbek 2003, 57–59), liniových výkopů v prostoru za domem Petrov č. 2 (Holub, Kováčik, Merta, Peška, Zapletalová, Zůbek 2003, 89–90; Holub, Kolařík 2003) a v rámci rekonstrukce domu Petrov č. 1 (Borský 2005b; Borský, Holub, Merta, Peška 2006, 206–207).

Veškeré výkopové práce v rámci archeologického výzkumu byly prováděny ručně bez použití strojové mechanizace (obr. 14). V první fázi byla stávající travní plocha v prostoru sond zbavena drnu a snížena přibližně o 0,20 m. Posléze bylo pokračováno v exkavaci uloženin standardními archeologickými metodami. Po ukončení archeologického výzkumu byl výkopek navrácen do prostoru sond, ztuhněn a vyjmuté drny byly položeny zpět na původní místo.

Archeologický výzkum byl realizován v ploše tří sond (S1–S3). Sonda S1 byla exkavována v podobě 1,25 m širokého a 9,5 m dlouhého pásu v prostoru předpokládaného Z průčelí kostela. Po mechanickém snesení recentních parkových úprav (přibližně 0,25 m) byla v S části sondy S1 odhalena úroveň kostrových pohřbů. V jižní části sondy se vzhledem ke svažitému terénu nad pohřební úrovní nachází ještě asi 1 m mocná vrstva navážek. Celkem bylo v rámci sondy S1 zkoumáno 23 kostrových pohřbů. Hroby neměly většinou patrné hrobové jámy. Ze zásypů v prostoru zkoumaných hrobů pochází nevýrazná kolekce keramiky datovatelné do průběhu 13.–14. století. Pod pohřebním horizontem se v rámci sondy S1 nacházela stratigrafická sekvence uloženin – dorovnávek terénu. Místy byly pozorovány snahy po zpevnění terénu v podobě posypu jemným metabazitovým štěrkem. Nejstarší nálezy z této stratigrafické sekvence lze datovat do druhé poloviny 13. století, nejmladší do průběhu století čtrnáctého. V dotčeném období můžeme v tomto prostoru uvažovat o veřejném prostranství či dvoře, kde byly pochováni rovněž zpevňovány právě kamenným posypem.

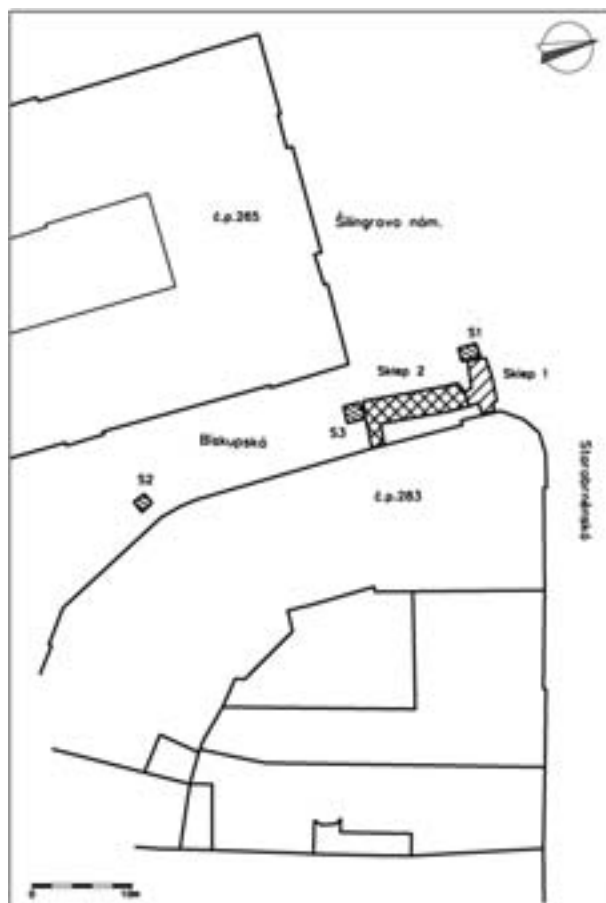
Nejstarší zjištěnou aktivitou v prostoru sondy S1 byl výkop do skalního podloží s. j. 503. Keramický materiál

obsažený v zásypu datuje zánik objektu do druhé poloviny 13. století. Přesný rozsah není znám, ale můžeme uvažovat, že se jedná o rozsáhlejší výkop, jenž náleží zatím blíže nepoznané nezděné stavbě, resp. jejímu suterénu.

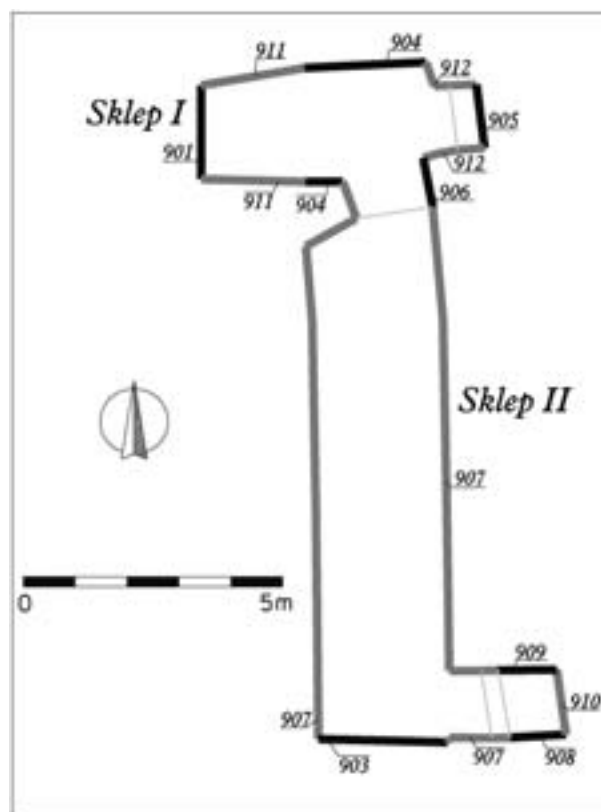
K nejmladším zjištěným aktivitám v rámci výzkumu sondy S1 patří nalezené reliktů zděných konstrukcí. Jako nejstarší ze sledovaných zdív se jeví konstrukce s. j. 900, která probíhá ve směru JZ–SV. Ve spojitosti s touto konstrukcí můžeme uvažovat, že se jedná o jednu z nejstarších stavebních fází kaple sv. Barbory, resp. Z průčelí její lodi. Vzhledem k subtilnosti zachyceného základového zdíva a mělké základové spáře nedosahující skalního podloží je však na místě vyslovit pochybnosti o statické únosnosti konstrukce pro průčelí loď kostela. Jako další, reálnější varianta se pak jeví interpretace této konstrukce jako jedné z fází ohradních zdí svatopetrského hřbitova.

Vzhledem k mělkému založení konstrukce s. j. 900 do vrstev navážek a dorovnávek terénu měla stavba pravděpodobně záhy statické problémy. K nápravě této situace, která je reprezentována základovým zdívem s. j. 903 přistavěným ke konstrukci s. j. 900, bylo přistoupeno asi až v rámci z písemných pramenů známé rekonstrukce v letech 1721–1724 (Borský 2005a, 8). V rámci rekonstrukce byla v interiéru stavby k Z průčelí přistavěna kruchta nesená dvěma pilíři, které v terénu reprezentovala základová zdíva s. j. 901 a 902. Na plánech pro demolici kaple z roku 1846 je kaple zachycena v této podobě s kruchtou při Z průčelí. Základové pilíře kruchtly nerespektuje žádný z dochovaných hrobů, můžeme tedy předpokládat, že po zmíněné rekonstrukci kostela se v této části jeho interiéru už dále nepohřbívalo.

V rámci předpokládaného interiéru bývalé kaple sv. Barbory byla vyhloubena další sonda S2 položená na čtvercovém půdoryse o straně 1,60 m. Byl zde odkryt stejně jako v případě sondy S1 pohřební horizont svatopetrského hřbitova reprezentovaný v tomto případě 4 dokumentovanými hroby. V západním koutě sondy S2 vystupovalo téměř až k dnešnímu povrchu skalní metabazitové podloží. Na severovýchodní straně do něj byly zapuštěny hrobové jámy výše zmíněných pohřbů. Jihovýchodně

Obr. 15. Brno – Biskupská, Šilingrovo náměstí (A014/2010). Vyznačení sond a půdorysu dokumentovaného sklepení.
Abb. 15. Brno – Biskupská-Str., Platz Šilingrovo náměstí (A014/2010). Eingetragene Suchschnitte im Grundriss des Kellers.

Obr. 16. Brno – Biskupská, Šilingrovo náměstí (A014/2010). Dokumentované sklepení s rozlišením jednotlivých zdív.
Abb. 16. Brno – Biskupská-Str., Platz Šilingrovo náměstí (A014/2010). Der Grundriss des Kellers, mit Unterscheidung der einzelnen Mauern.

bylo odkryto do podloží tesané stupňovité dno související snad se vstupní šíjí hrobky dále zkoumané v sondě S3.

Sonda S3 byla realizována jako šachta obdélného půdorysu o rozměrech 2,50×1,20 m. Výkop šachty byl zastaven na niveletě 237,72 m n. m., tedy 4 m od současného povrchu. Dno výkopu hrobky bylo ověřeno vrtem na niveletě přibližně 237,00 m n. m. Při dně dokopané úrovně šachty S3 byl zachycen cihlový stupeň s. j. 904 tvořený kolkovanými cihlami z 19. století. Jedná se o součást vnitřní schodišťové rampy v rámci interiéru hrobky.

Archeologický výzkum v prostoru kaple sv. Barbory na Petrském návrší v Brně nepřinesl mnoho zjištění ke konstrukci, dispozici a dataci vlastní stavby kaple. Nejstarší zjištěnou aktivitou byl pozůstatek asi dřevohliněné stavby zaniklé někdy v průběhu 2. poloviny 13. století. Na ni navazovaly horizonty dorovnávek terénu a komunikačních úprav, náležející druhé polovině 13. až 14. století. Někdy v průběhu druhé poloviny 14. nebo na přelomu 14. a 15. století byl terén výrazně navýšen a srovnán, což může souviset s rozšiřováním svatopetrského hřbitova. Do tohoto horizontu pak byly zahloubeny archeologickým výzkumem dokumentované hrobové nálezy. Většina zjištěných pohřbů je uložena na zádech, s hlavou orientovanou k SZ a rukama v klíně či na hrudi. Nejstarší horizont hrobů může mít paže natažené i podél těla. Nejstarší hrobové

celky nerespektují žádné ze zjištěných konstrukcí. Můžeme tedy konstatovat, že rozsah hřbitova v tomto prostoru je starší než nejstarší zjištěná zděná architektura. Z 27 dokumentovaných pohřbů (povětšinou jejich torz) je prokazatelně pět dětských. Ty se koncentrují v prostoru sondy S1. Kosterní materiál nebylo zatím antropologicky analyzován.

Na horizont hřbitova navazuje stavba Z průčelí kostela sv. Barbory. V interiéru kostela je při Z průčelí doložena kručta nesená dvěma pilíři. Tyto pilíře jsou patrné na archívních plánech kostela z roku 1846.

Sondy S2 a S3 odkryly do skalního podloží zahloubenou stavbu novověké hrobky přístupnou od SZ vstupní šíjí. Hrobka zanikla pravděpodobně až s demolicí kostela v polovině 19. století. Její vstup v ose kostela je patrný i na plánu demoličního projektu z roku 1846.

Biskupská ulice, Šilingrovo náměstí, p. č. 372 a 486 (akce A014/2010). Novověk. Město. Záchraný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí, blok 16“ byly v roce 2010 v prostoru Biskupské ulice položeny tři sondy (Obr. 15).

Sonda S1 se nacházela v JV části Šilingrova náměstí. Pod dnešní dlažbou se nacházelo sprašové podloží, které

po 0,80 m přecházelo do fosilního půdního typu o mocnosti 0,90 m. Tato půda vyplňovala ještě mrazové klíny v další úrovni spraše. V hloubce 2,30 m byla ve V profilu stěna sklepa (sklep 1).

Sonda S2 se nacházela v ulici Biskupské. Pod dnešní dlažbou byl zjištěn inženýrskými sítěmi zčásti porušený půdní typ, který nasedal na spraš. V hloubce 3,5 m od povrchu se objevil recentní zásyp již v minulosti sanovaného sklepa. Jelikož sklep byl celý zalit popílkem, nebyl dokumentován.

V sondě S3 při ústí Biskupské ulice do Šilingrova náměstí se pod dnešní dlažbou nacházelo sprašové podloží. Od hloubky 1,40 metru se začal v S profilu rýsovat výkop s podhloubenou stěnou. Účel ani stáří tohoto výkopu se nepodařilo zjistit. V hloubce 4,30 m, pak byla v S profilu dokumentována klenba a zeď uzavírající sklep (sklep 2).

Pomocí sond byly zpřístupněny dva cihlové sklepy (obr. 16). Tyto sklepy byly již známy (Svoboda 2001). Jejich dřívější úprava přespárováním značně ztížila čitelnost stavebního vývoje.

Sklep I je mírně trapézovitého půdorysu o rozměrech 4,50 x 2,20 m s delší stranou v ose V–Z. Na východní straně se nalézá schodiště dnes zazděné, původně nejspíše ústící do domu Starobrněnská 21. Za nejstarší konstrukci považujeme s. j. 904, zachycenou v části S a J zdi. Toto smíšené kamenno-cihelné zdivo s převahou kamene bylo vyskládáno z větších kamenných bloků a menších kamenů a zlomků cihel. Spojováno bylo, pokud se podařilo zjistit, žlutou písčitou hrubou maltou s kaménky. Snad s touto konstrukcí souvisí s. j. 906. Jedná se o smíšené kamenno-cihelné zdivo, značně porušené mladšími zásahy. Původní maltu se nepodařilo dokumentovat. Zdivo působí svou polohou k s. j. 904 jako konstrukce původního vstupu či nějakého výklenku. Nicméně je možné, že vůbec nemá souvislost s s. j. 904 a jedná se o úplně jinou konstrukci. Další konstrukcí je s. j. 911, která tvoří spolu s s. j. 904 S a J zeď sklepa I z cihlového zdiva. Původní maltu se nepodařilo dokumentovat. Na východní straně je obvodové zdivo tvořeno konstrukcí s. j. 912. Jedná se o uzavření sklepa a původní vstup. Zdivo je opět cihlové. Z původního vstupu se zachovala 1,2 m dlouhá a 1,2 m široká vstupní šíje se dvěma schody (výška 0,30 m). Na západní straně je sklep uzavřen zdí s. j. 901. Původní vstup je dnes zazděn zdí s. j. 905. Cihlová klenba, která se zvedá nad zdí s. j. 904, není původní a na tuto zeď byla osazena zřejmě dodatečně. Starší fázi zaklenutí neznáme. Klenba nad zdí s. j. 911 pak byla vybudována nejspíše současně. Zaklenutí vstupu nerespektuje přesně klenbu nad konstrukcí s. j. 904.

Sklep II je se sklepem I spojen krátkou šíjí 0,80 m dlouhou a 1,50 m širokou. Sklep sám, přibližně obdélného půdorysu 10,20 x 2,30 m, je orientován S–J. V jihovýchodním rohu se nalézá původní, dnes zazděný vstup. Sklep je tvořen především obvodovým cihelným zdivem s. j. 907. Klenba sklepa i vstup byly nejspíše vybudovány současně s s. j. 907. Jako mladší se jeví J zeď uzavírající sklep (s. j. 903). Zdá se, jako by sklep původně pokračoval dále. I v sondě S3 byl terén před čelem sklepa porušený. Nacházela se zde přemístěná spraš a ojedinele cihly. Nicméně obvodové zdivo ani pokračování klenby se v sondě S3 nepodařilo zachytit. Ze vstupu se zachovala šíje 2,20 m

Obr. 17. Brno – Brandlova, Česká, Joštova, Moravské nám. (A038/2010). Vyznačení zkoumané trasy plynovodu.

Abb. 17. Brno – Brandlova-Str., Česká-Str., Joštova-Str., Platz Moravské nám. (A038/2010). Die im Stadtplan eingetragene Grabungsfläche im Graben für Gasleitung.

dlouhá a 1,30 m široká se dvěma schody. Zeď s. j. 910 nejspíše představuje uzavření sklepa po jeho opuštění. Není jasný účel zdi s. j. 908 a s. j. 909, které se zdají být až recentního stáří. Je možné, že původní vstup byl řešen jinak.

Odkryté sklepení mělo sníženou vypovídací schopnost vlivem již dříve provedené opravy (hlavně přespárováním). Sklep I prodělal evidentně složitější stavební vývoj. Jeho nejstarší fáze však nedokážeme blíže časově určit. Rámcově ho můžeme datovat do novověku. Sklep II je ve své dochované podobě výrazně mladší a můžeme uvažovat o jeho výstavbě pravděpodobně v 19. století. Oba sklepy zanikly a vstupy do nich byly, neznámo kdy, zazděny. Původně patřily k domu Starobrněnská 21.

Brandlova ulice, Česká ulice, Joštova ulice, Moravské náměstí, p. č. 197, 776, 789, 800 (akce A038/2010). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum proběhl v souvislosti s rekonstrukcí plynovodu a přípojek v Brně na ulicích Brandlova, Česká, Joštova a na Moravském náměstí (obr. 17). Terénní část proběhla od 18. 5. do 26. 7. 2010.

Obr. 18. Brno – Česká, Joštova, Žerotínovo nám. (A008/2010). Lokalizace plochy staveniště.

Abb. 18. Brno – Česká-Str., Joštova Str., Platz Žerotínovo nám. (A008/2010). Die im Stadtplan eingetragene Grabungsfläche.

Archeologický výzkum potvrdil, že svrchní část geologického podloží je v dané lokalitě tvořena sprašovou návějí a na ni dosedajícím holocénním půdním typem. Na Joštově ulici výzkum dokumentoval pozůstatky osídlení, které lze spojovat s životem ve čtvrté předměstské čtvrti. Jednalo se o reliktů dřevěných konstrukcí v podobě kůlových a sloupových jamek. Zachyceny byly dále jámy neznámé funkce, snad odpadní jímky. V prostoru se také navršila odpadní vrstva, byla dokumentována také vrstvička vypálené hlíny a úroveň šterku. Jmenované aktivity lze zařadit do období středověku a raného novověku. Na jeho konci (tedy v závěru existence předměstí) byla při J partii České ulice vyhloubena zřejmě velká jáma, jejíž účel nebyl objasněn. Mohli bychom uvažovat o hliníku cihelny, v tomto případě je však diskutabilní jeho umístění při komunikaci nedaleko od městské brány (Veselé).

V západní části Brandlovy ulice byl odkryt pouze segment zahloubené pece. Ve východní části byly zaznamenány aktivity související s příkopem novověkého bastionového opevnění města. Nejvýraznější byly segmenty vzdění jeho vnější strany. Výkop na Moravském náměstí zachytil poměrně velké výkopové aktivity z období novověku. Některé je snad možné interpretovat jako

Obr. 19. Brno – Česká, Joštova, Žerotínovo nám.

(A008/2010). Pohled od východu na sondu S1 s historickými konstrukcemi Nové Veselé brány (foto Archaia Brno o. p. s.).

Abb. 19. Brno – Česká-Str., Joštova-Str., Platz Žerotínovo nám. (A008/2010). Ostansicht auf die Sondage S1 mit historischen Konstruktionen des Tores Nová Veselá (Neues Fröhliches Tor).

hliníky, v jednom případě lze uvažovat o přibližovacím zákopu k městskému opevnění. Snad by mohlo jít o dílo švédských obléhatelů ze 40. let 17. století (Černá, Zůbek 2010b).

Česká ulice, Joštova ulice, Žerotínovo náměstí, p. č. 776, 783, 789 (akce A008/2010). Středověk, novověk. Město, předměstí, fortifikace. Záchranný výzkum.

V souvislosti s rekonstrukcí V části Joštovy ulice a přilehlých partií České ulice v Brně se od 23. 2. do 15. 10. 2010 realizoval záchranný archeologický výzkum (obr. 18, 19).

Na základě výzkumem získaných poznatků lze historický vývoj předmětného území rozdělit do čtyř základních horizontů:

1) Nejstarší období až 13. století

Nebyly nalezeny žádné výrazné aktivity, které by bylo možné spojovat s lidskou činností. Archeologický výzkum však ověřil skladbu svrchní části geologického podloží.

2) 13.–17. století

V tomto období byl daný prostor součástí předměstské struktury Brna. Z písemných pramenů víme, že se

zde nacházela část čtvrté předměstské čtvrti (pro blízkost jedné z městských bran se jí říkalo Před branou Veselou), která definitivně zanikla v souvislosti se švédským obléháním města během třicetileté války. Archeologický výzkum dokumentoval pozůstatky jejího osídlení. Zkoumány byly relikty někdejších dřevohliněných staveb (většinou kulové a sloupové jamky, do podloží zahloubené suterény a menší sklípky), odpadní jímky atd. Jistý prostor v zástavbě byl zřejmě vyčleněn výrobním provozům. Byly zachyceny relikty tří zahloubených pecí. Mohlo by se zřejmě jednat o pece na pálení vápna z dovážených vápenců. Dále byly dokumentovány hliníky dodávající materiál na výstavbu dřevohliněných staveb a výrobu cihel.

3) 17.–19. století

Prostor byl vyčleněn pro výstavbu bastionového opevnění města. Výzkum odkryl především rozsáhlé partie vzdění příkopu a dále segmenty základů brány, která pouštěla příchozí do města. Nazývala se Nová Veselá.

4) 19.–20. století

Výzkum dokumentoval řadu aktivit souvisejících s poměrně mohutnou výstavbou po zrušení a částečné asanaci bastionového opevnění. Většinou šlo o relikty z cihel zděné kanalizační sítě (19. století). Byly zachyceny také vápenné jámy, které je nutné spojovat s budováním zástavby (Černá, Zúbek 2011).

Výzkum je v současnosti ve fázi zpracování.

Obr. 20. Brno – Dominikánské náměstí (A079/2008).
Lokalizace dokumentovaných sond v rámci výstavby kolektoru.
Abb. 20. Brno – Platz, Dominikánské náměstí (A079/2008).
Bezeichnung der Suchschnitte.

Dominikánské náměstí, p. č. 509; Panenská p. č. 502/2 (akce A079/2008). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V jarních měsících roku 2010 by ukončen výzkum při stavbě sekundárního kolektoru na Dominikánském náměstí v Brně (obr. 20). Byla dokumentována ražba kolektoru, větrací šachty, těžní jámy a přeložky inženýrských sítí. Díky plošnému rozsahu stavby výzkum přinesl řadu důležitých zjištění, která výrazně doplnila naše znalosti o tomto prostoru. Časově spadají do období od první poloviny 13. do závěru 19. století.

Historický povrch Dominikánského náměstí a ulic Panenská a Veselá byl dotčen několika sondami, z nichž významnější poznatky přinesly TŠ01, S3 a S11. Byla zde dokumentována rozsáhlá komunikační souvrství. V horní části náměstí byl proti situaci v dolní části dokumentován snížený půdní typ, na kterém byly uloženy kulturní vrstvy z poloviny 13. století. Kromě komunikačních vrstev byla ve vlastním prostoru náměstí zachycena řada zahloubených objektů, z nichž některé funkčně určitelné asi převážně pocházejí z období středověku (s. s. j. 14, 15, 21, 22, 23, 26, 27, 50). Jedná se o obdélný(?) sklípek s. s. j. 49 se udusaným plochým dnem. Objekt byl zasypan po polovině 13. století. Dalším zajímavým objektem je výkop s. s. j. 48, který můžeme interpretovat jako drenážní jámu (vydřevenou jako např. studna?), odpadní jámu (?), nebo sklípek (?). Objekt byl zasypan někdy v první polovině 15. století. Výkop s. s. j. 4 interpretovaný jako sklípek byl dokumentován také v průběhu ražby před domem Dominikánské náměstí 5. Nad podlahou byl zachycen jílovitý nášlap s. j. 171. Zvláštní skupinou objektů, které byly v prostoru někdejšího trhu dokumentovány, jsou veřejné, převážně technické stavby. Nejstarší z nich lze považovat za pozůstatek studny s. s. j. 01 s dřevěným roubením. Dalším objektem technického původu je 1 m široký podélný výkop (s. s. j. 30) orientovaný ve směru JZ–SV v sondách TŠ01 a S3. Na plochém dně výkopu byly dokumentovány pozůstatky podélně uloženého ztrouchnivělého dřeva. Objekt mohl sloužit jako drenáž s dřevěným korýtkem na dně, případně výkop pro dřevěný vodovod. V těchto sondách byl zachycen mladší vodovod s. s. j. 31, orientovaný ve směru S–J, o jehož interpretaci nemáme pochybnosti byl dokumentován v TŠ01 a S03. Na dně výkopu ležely keramické trubky (s. j. 949), které byly zasazené do sebe a ve spojích utěsněné kůží. Trubky překrývala vrstva žlutozeleného jílu (s. j. 121) a 0,4 m široká cihlová stříška (s. j. 901). Velmi pravděpodobně se jedná o vodovod z Cimply založený roku 1520 (Jordánková, Sulitková 1991, 312). S tímto známým historickým vodovodem souvisí i pozůstatky novověké stavby kašny s. s. j. 5 před domem č. 8. Z objektů, které byly dokumentovány v rámci záchranného výzkumu a často se nacházejí pod veřejným prostranstvím, je třeba uvést sklepní prostory z období baroka. Ražbou pod veřejným prostorem náměstí se podařilo zachytit propojené sklepy s. s. j. 003 a 002. Prvně jmenovaný byl přístupný z domu, který stával v S části dnešní parcely č. 5/2 (dům č. 6-7). Částečně pod náměstí zasahoval i sklep s. s. j. 013, který náležel k domu Dominikánské náměstí 10. Poslední významnější stavby představují cihelné kanály, které souvisejí s budováním

první rozsáhlejší kanalizační síť ve městě v závěru 19. století.

Vzhledem ke skutečnosti, že současné náměstí a ulice Panenská byly na přelomu 19. a 20. století rozšířeny, jsou pod dnešní vozovkou konzervovány i pozůstatky několika měšťanských parcel. Nejstarší zástavbu na jednotlivých městských parcelách představovaly fragmenty suterénu tří dřevohliněných domů, případně s nimi související sloupové konstrukce. Dřevohliněné stavby byly od 2. poloviny 13. století postupně nahrazovány zděnými domy, což nám dokládá např. 2. (3.?) fáze nárožního domu cisterciáček, jejímž dokladem je 2. (zděná) fáze vstupní šíje s. s. j. 46. Fragment další gotické zděné stavby (sklepa) se podařil dokumentovat v sondě S2 (před domem Dominikánské nám. č. 2). V rámci sondy bylo narušeno lité jádro zdi (s. s. j. 40), které lze na základě jeho charakteru datovat nejdříve do 2. poloviny 13. století. Další stavební aktivitou při S frontě náměstí, která byla výzkumem dokumentována, jsou základy Královské kaple Panny Marie (s. s. j. 41). V sondách S1, S4, S5, S6, S14 a S13 bylo zachyceno zdivo kaple, které dle makroskopického posouzení náleží do jedné stavební fáze. Poslední gotickou stavbou, která byla v rámci výzkumu dokumentována (S3), je nároží domu Zámečnická ulice – Dominikánské náměstí (s. s. j. 39), zbouraného na přelomu 19. a 20. století. Jednalo se o substrukci zdív zahlobených do podloží a pokračujících pod úroveň dna sondy.

Mladší výzkumem dokumentované zděné konstrukce náleží jednak novověkým sklepním prostorům např. do prostoru parcely 501/1 na Panenské ulici (s. s. j. 25), ale také přístavbám k domu cisterciáček ze starého Brna (s. s. j. 42, 43, 52). V případě s. s. j. 43 se patrně jedná o středověkou jímku (sklápek?).

Dominikánské náměstí 1, p. č. 503; Zelný trh p. č. 397 – Zprístupnění podzemí (A046/09). Vrcholný středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Stavební práce při rekonstrukci stávajících a výstavbě nových podzemních prostor pro dvě prohlídkové trasy brněnského podzemí na Zelném trhu a Dominikánském náměstí doprovázel i v roce 2009 záchranný archeologický výzkum. Terénní práce v prostoru Dominikánského náměstí 1 byly ukončeny již ke konci roku (Holub, Kolařík, Merta, Peška, Sedláčková, Zapletalová, Zůbek 2010, 406–409), výzkum na Zelném trhu pokračoval i v jarních měsících roku 2010 (obr. 21).

Výkopy pro nouzový východ (před Zelným trhem 3) a výtahovou šachtu (před Zelným trhem 1) prokázaly, že úroveň někdejšího půdního typu je zde dochována asi 60 cm pod současnou úroveň vozovky. Z hlediska archeologie se nacházely aktivity z období středověku pouze v místě nouzového východu a jednalo se jen o komunikační souvrství z 13.–15. století. V obou místech byly situace značně narušeny výkopy pro inženýrské síť. Nové poznatky přinesl dohled nad zemními pracemi v suterénu domu Zelný trh č. 21. Ve výkopu pro kanalizaci zde byl dokumentován relikt středověkého sklepa někdejšího měšťanského domu, který stával na místě dnešní novostavby Zelný trh 21. Ve středověku se jednalo o parcely dvě, západní patřila r. 1348 Petrovi Doubravnickému, východní Ottovi z Modřic. Pozůstatky sklepa náležely k

Obr. 21. Brno – Zelný trh, sklepy tzv. Labyrintu (A046/2009).

Abb. 21. Brno – Platz Zelný trh, Keller des sg. Labyrinth (A046/2009).

domu prvně jmenovaného. Podařilo se zachytit SV kout sklepa, část jeho V i J stěny a při SV koutě umístěnou vstupní šíji o světlosti 1,2 m. Ve dvorním zázemí pak byly dokumentovány pozůstatky tří středověkých odpadních jímek. Současný dům vznikl někdy na konci 19. století, v roce 1911 byl v majetku Moritze a Katherine Nowotny.

Významnější poznatky nepřinesl ani výzkum studny v J části náměstí, kterou se podařilo vyčistit do úrovně 16,50 m pod současným povrchem. Zásyp sestával ze suťového závalu s nálezy z 19. století, očekávaného dna nebylo dosaženo a pro nástup spodní vody bylo od dalšího hloubení upuštěno. Období, ve kterém byla studna vyhloubena, se nepodařilo objasnit.

Spolu s archeologickým výzkumem probíhal i doplňkový stavebně-historický průzkum, který se soustředil zejména na dokumentaci odkrytých konstrukcí v rámci suterénu domu Zelný trh 13 a utřídění a upřesnění již dříve získaných informací o suterénech domu Zelný trh 17.

Františkánská; p. č. 216/1 (akce A069/2010). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán výkopem těžní šachty hloubené z důvodu sanace havarijního stavu kanalizační stoky ve Františkánské ulici (p. č. 216/1), v J části tzv. Římského náměstí (obr. 22). Zkoumaný prostor se nachází v nadmořské výšce asi 214,50 m. Terénní část výzkumu proběhla v září 2010. Z historického hlediska byl prostor od vrcholného středověku zahrnut do IV. městské čtvrti, tzv. quartale Menesense, byl ale její specifickou součástí, osídlenou do roku 1454 židovským obyvatelstvem (platea Iudeorum).

Výzkum probíhal v celé ploše těžní šachty o půdorysných rozměrech 3,60 × 2,60 m. Nejprve byla stavebníkem odstraněna dlažba, její podklad a recentní navážka. Vzhledem k technologickému postupu stavby, kdy muselo být prováděno průběžné pažení po úsecích o výšce 1,20 m, byla stavební firmou nepatrně narušena i svrchní část středověkého souvrství. Po zdokumentování prvního postupu šachty v řezech na stěnách byl v celé ploše šachty zahájen plošný odkryv archeologických situací. Ten probíhal ve dvou technologických postupech, za pomoci těžního za-

řízení, po 1,20 cm až na niveletu 210,80 m n. m. (-3,60 m od povrchu). Tuto niveletu přesahovaly kromě recentních zásahů pouze dva výkopy (s. j. 507 a 509). Další dva těžní postupy byly proto z bezpečnostních, technických a finančních důvodů dokumentovány již jen v profilech do celkové hloubky 6 m pod dnešním terénem (208,40 m n. m.).

Těžní šachta zachytila geologické podloží tvořené spraší (mocnost sprašové návěje přesahovala 3,50 m) a na ni nasedající holocenní půdní typ (mocnost 0,40–0,50 m) 2,19 m pod současným povrchem (212,18 m n. m.). Povrch podloží byl značně narušený, částečně pravděpodobně i snížený sídlištními aktivitami, a proto nebylo možné sledovat jeho případný sklon. Povrch půdního typu byl částečně zkulturněn a obsahoval ojedinělé, přesněji nedatovatelné pravěké střepy.

V severozápadní polovině těžní šachty na povrch zkulturněného podloží nasedaly dvě odpadní vrstvy datované na základě keramického materiálu na přelom 12. a 13. století nebo na počátek 13. století. Nejstarší vrstvy porušily dva objekty, jejichž funkce není vzhledem k pouze částečnému odkryvu jasná. V západním rohu těžní šachty nacházející se objekt s. j. 508 měl šikmé přímé stěny, rovné ploché dno a byl pravděpodobně orientován S–J směrem. Zjištěná úroveň jeho zahloubení byla 1,10 m. Výplň výkopu obsahovala keramický materiál náležející 1. polovině 13. století. Nemůžeme vyloučit, že výkop sloužil jako žlab pro uchycení palisádového ohrazení, podobně jako v případě starších výzkumů objekty 533 (Františkánská 9) a 511 (Františkánská – Římské nám. – sonda č. 7), ovšem fragmentární situace nedovoluje přesvědčivé závěry (srovnej Procházka 2000, 52–55). V severním rohu těžní šachty odkrytý objekt s. j. 510 náležel pravděpodobně také do 1. poloviny 13. století, ale jeho případná funkce nám zůstane utajena. Stejněmu, nebo o málo mladšímu časovému horizontu náleží několik sloupových jam (s. j. 502, 503, 504, mladší 511), které byly součástí nadzemní kůlové konstrukce, jejíž podobu a účel však nelze rekonstruovat.

Obr. 22. Brno – Františkánská (A0692010). Lokalizace plochy výzkumu.

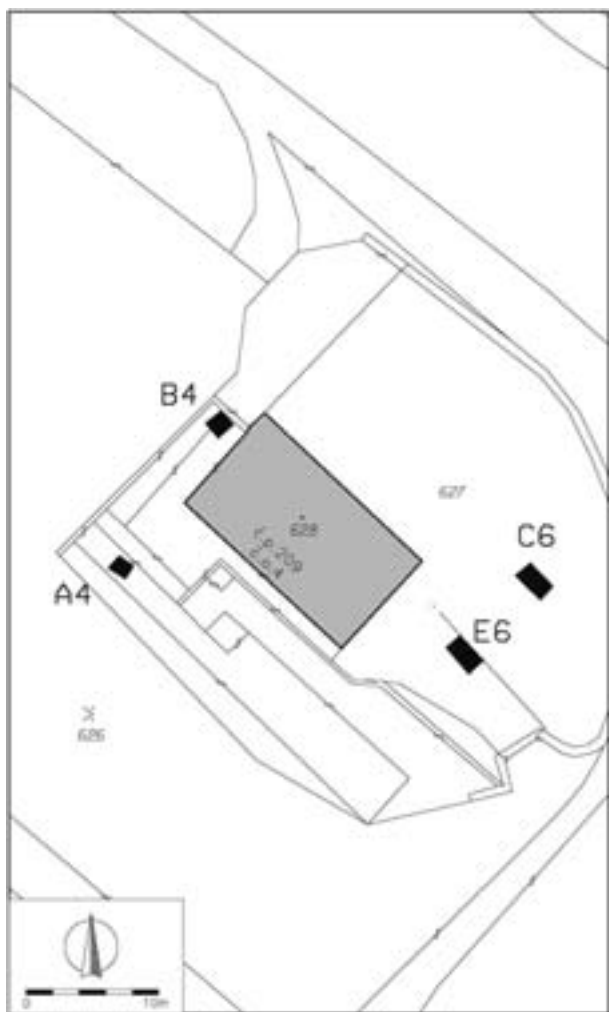
Abb. 22. Brno – Františkánská-Str. (A0692010). Im Stadtplan eingetragene Grabungsfläche.

V nadloží výše zmíněných situací se začalo od 1. poloviny 13. století do 1. poloviny 15. století vytvářet výrazné, bezmála jeden metr mocné souvrství, reprezentované střídavě uloženinami odpadního charakteru a vrstvami připomínajícími požárem zničené, zplánýrované a rozhrnuté dřevohliněné stavby. Souvrství bylo původně pravděpodobně vodorovné, ale později se začalo zčásti sklánět k J a S v důsledku svého propadu do mladších hlubokých výkopů (s. j. 507 a 509). V rámci jednotlivých úrovní byly opět dokumentovány ojedinělé sloupové jámy (s. j. 500, 501, 512, 514 – žlab), náležející blíže neznámým nadzemním dřevěným nebo dřevohliněným stavbám. Vzhledem k charakteru a mocnosti souvrství lze uvažovat, že se prostor těžní šachty, na rozdíl od současnosti, nalézal ve středověku v zázemí městské parcely, kde docházelo ke kumulaci odpadu a požárových destrukcí, postupně zvyšující terén. Nasvědčovala by tomu také absence výraznějších komunikačních úrovní a dokladů po zpevnování povrchu, i přítomnost objektu s. j. 509, zahloubeného do souvrství někdy ve 2. polovině 14. nebo v 1. polovině 15. století. Vzhledem k hloubce přesahující 4,50 m a k přítomnosti pozůstatků výdřevy jej můžeme interpretovat snad jako odpadní jímku, která se nacházela v zázemí měšťanského domu.

Poněkud složitěji se situace jevila v JV polovině šachty, kde byly starší situace značně porušeny a ovlivněny hlubokými novověkými a recentními výkopy. I zde se nacházelo souvrství obdobného charakteru a stáří jako v případě SZ poloviny. Bylo však propadené částečně do v nižších polohách ražené kanalizace, částečně do výkopu s. j. 507, což značně ztěžovalo vlastní výzkum a interpretaci odkrytých situací v průběhu exkavace. Povrch holocenního půdního typu se v důsledku sesuvu nacházel o 0,80 m níže než na protější straně šachty. Nepodařilo se také rozlišit zda výkop s. j. 513 náležel středověkému výkopu, nebo se jednalo o součást ražené recentní kanalizace.

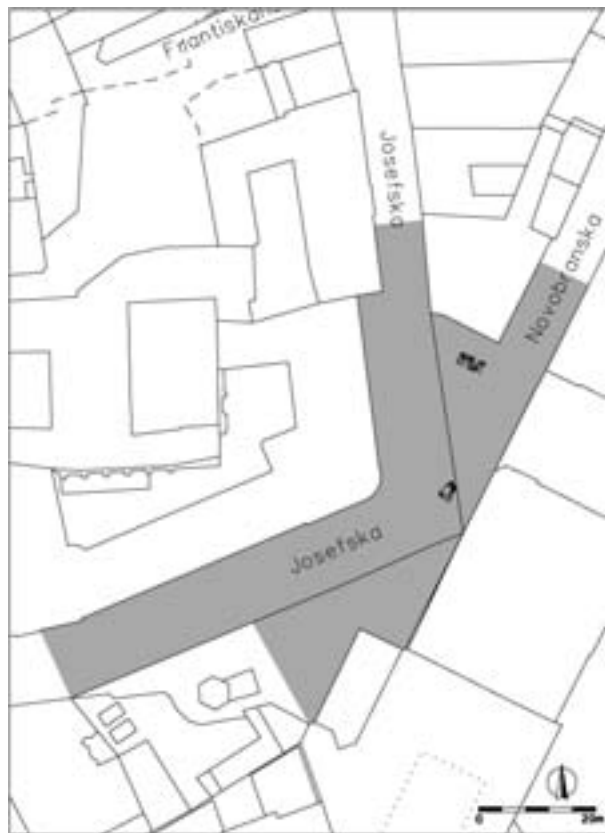
Ještě v průběhu 15. století došlo k dalšímu navýšení terénu o 0,60 m. V následujícím období se již terén nezvyšoval. Pravděpodobně někdy ve druhé polovině 15. nebo na počátku 16. století došlo ke změně ve využití prostoru, který nebyl dále navyšován a stal se upravovanou komunikací tak, jak je tomu doposud. Ovšem ještě v průběhu 16. století byl do takto stabilizovaného povrchu zahlouben rozměrný výkop přesahující svojí hloubkou 5,20 m (s. j. 003). Jeho účel nám uniká vzhledem k tomu, že byl odkryt pouze v malém segmentu. Na základě jeho rozměrů se můžeme jen domnívat, že šlo např. o výkop neznámé studny (?).

Do severozápadní části těžní šachty svým jihovýchodním nárožím zasahovaly základy domu ze smíšeného zdiva (s. j. 900). Byly zahloubeny do souvrství uzavřeného pravděpodobně někdy v pokročilém 15. století. Vzhledem k použitému stavebnímu materiálu, stratigrafické situaci a ikonografickým pramenům (dům zobrazen na vedutě Brna od H. B. Beyera a H. J. Zeisera z poloviny 17. století) můžeme jeho vznik s velkou pravděpodobností položit do průběhu 16. století. Jižní stěna domu byla vynešena na cihlovém pasu, který překračoval raženou, z cihel vyzděnou a valeně zaklenutou chodbu (s. j. 901), spojující sklep domu (ten se nacházel severněji mimo zkoumanou plochu) se suterénní domů na J straně Františkánské

Obr. 23. Brno – Hlídka 4 (A0802010). Lokalizace dokumentovaných sond.

Abb. 23. Brno – Hlídka-Str. 4 (A0802010). Im Stadtplan eingetragene Grabungsfläche.

Obr. 24. Brno – Josefská, rekonstrukce ulice(A007/2010). Lokalizace plochy výzkumu.

Abb. 24. Brno – Josefská-Str. – Straßenrekonstruktion (A007/2010). Die im Stadtplan eingetragene Grabungsfläche.

ulice, zahrnutými později do areálu františkánského kláštera. Sklep i chodba byly v 90. letech 20. století v rámci projektu Sanace brněnského podzemí dokumentovány a poté zalaty popílkovou směsí. Jednalo se o pozdější dům Františkánská 11, který byl po poškození za druhé světové války zbořen roku 1952. Nejmladší aktivitou dokumentovanou v rámci výkopu byl kanál v podobě betonového vajíčka, který byl uložen v hloubce 6,50 m pod současným terénem.

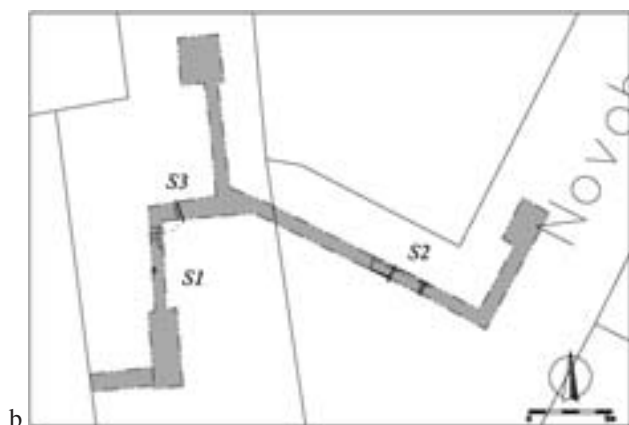
Archeologický výzkum doložil ojedinělými nálezy ve svrchní části holocenního půdního typu blíže nedatované pravěké osídlení okolního území. Středověké osídlení prostoru začíná na základě keramických nálezů z nejstarších vrstev na přelomu 12. a 13. století. Od první poloviny 13. století nastává postupné navýšování terénu odpadními vrstvami, střídání planýrkami požárem zaniklých dřevohliněných konstrukcí, které se přímo v ploše těžní šachty projevovaly sloupovými jámami a žlábkami. Spolu s nálezem odpadní jímky z pokročilého středověku (15. století) se můžeme oprávněně domnívat, že plocha těžní šachty nenáležela od 13. do 15. století ke komunikacím středověkého města, jak je tomu nyní, ale nacházela se spíše v zázemí parcely některého z měšťanských (ži-

dovských) domů. Pravděpodobně ve druhé polovině 15. století byla akumulace vrstev ukončena, terén byl stabilizován a pravděpodobně zpevněn neznámým druhem dlažby. Ještě v průběhu 16. století byl do takto stabilizovaného povrchu zahlouben rozměrný výkop snad neznámé studny (?). V 16. století vznikl také dům, z něž bylo zachyceno JV nároží základového zdiva. Jižní stěna překračovala raženou vyzděnou chodbu, spojující sklep domu se suterény domů na J straně Františkánské ulice. Výzkum nezachytil žádné novověké aktivity z průběhu 17. až 19. století. Teprve v meziválečném období zde byla vybudována betonová kanalizace zajišťující odtok odpadních vod směrem do Josefské ulice (Kolařík, Staněk, Zbranek 2011).

Hlídka 4, p. č. 627, 628 (akce A080/2010). Novověk. Město. Záchraný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí bloku 72b – Hlídka 4“ byly v okolí předeslaného objektu od 14. 10. do 3. 11. 2010 položeny čtyři průzkumné šachty (obr. 23).

Sondy ověřily skladbu geologického podloží v bezprostředním sousedství stávajícího domu Hlídka 4, který stojí

Obr. 25. Brno – Josefská (A015/2010). Dokumentovaná trasa výkopu pro plynovod.

Abb. 25. Brno – Josefská-Str. (A015/2010). Im Stadtplan eingetragene Linie des Grabens für die Gasleitung.

na uměle upravené plošině zařízle do svahu Špilberku. Jeho nejstarší komponentou bylo skalní podloží, které zachytily sondy A4 (255,93 m n. m.) a B4 (254,20 m n. m.). Dosedalo na něj souvrství, jehož hlavní složkou byla okrová plastická hlína sprašového charakteru s nahodilým výskytem kamínků metabazitu. Směrem dolů se souvrství stávalo ulehlejším, zvyšoval se zřejmě podíl vápníku a kaménků. Náznorně to dokládala situace v sondě C6, kde souvrství přesahovalo mocnost 4,80 m. Skalní podloží se zde neobjevilo ani v úrovni 257,67 m n. m. Za součást podloží lze považovat také vrstvu hnědé plastické hlíny, která dosedala na jmenované souvrství v sondě B4. Nejstarší úroveň plošiny dosahovala 255,70 m n. m. Terén se do dnešní doby postupně navršil prostřednictvím navážkových vrstev o souhrnné mocnosti v průměru jednoho metru. V prostoru SZ od stávajícího domu doložila sonda B4 pozůstatky dvou nesoučasných zděných staveb. Starší představovala jednu ze stratigraficky nejstarších dokumentovaných aktivit vůbec. Stavby byly zřejmě spíše subtilního charakteru. Půdorys a funkce zůstaly neznámé. V prostoru JV od stávajícího domu nebyly pozůstatky zástavby zachyceny. Bylo dokumentováno „technologické“ zajištění zástavby. Představoval ho v sondě E6 cihlový kanálek, který po jeho zániku zřejmě vystřídal další. V sondě C6 byl zachycen výkop pro olovené potrubí (Černá, Zůbek 2010a).

Josefská ulice, p. č. 227, 249 (akce A007/2010). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

V souvislosti s projektem „Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – úprava ulice Josefské“ se v měsících únoru až dubnu 2010 uskutečnil záchraný archeologický výzkum (Holub 2010c). Sledovaný prostor se nachází v katastrálním území Brno-město. Jedná se o relativně otevřené prostranství v JV části historického jádra města Brna při spojnici ulic Josefská a Novobranská (obr. 25). Nadmořská výška se pohybuje kolem 212,70 m.

Stavební práce zasáhly povětšinou mladé historické či recentní terény nacházející se bezprostředně pod povrchem stávající komunikace. V případě archeologického

výzkumu byl tak v průběhu prováděných prací realizován především dohled nad výkopovými pracemi spojený s dokumentací odhalených situací. V předem výtípaném prostoru byla také realizována jedna sonda (S3) pro ověření průběhu městské hradby.

V minulosti proběhlo v nejbližším okolí několik větších archeologických výzkumů. Severně od sledovaného území se v letech 1988–1992 uskutečnil záchraný archeologický výzkum parcely domu č. 7 (Procházka 2000, 55), na který v podstatě navázal archeologický výzkum v roce 2001 v souvislosti s výstavbou objektu Josefská 7 a 9 (Holub et al. 2002, 96–97; Zůbek 2002). V ploše ulice proběhl v roce 1985 menší výzkum v ohbí ulice Josefské (Procházka 1988, 83) a v letech 2007–2008 záchraný archeologický výzkum při stavbě víceúčelové budovy u vyústění kolektoru v ulici Josefská (Černá, Sedláčková, Zůbek 2009). V nedávné době pak proběhl drobný archeologický výzkum v rámci sanace brněnského podzemí (Sedláčková 2009).

Ve středověku náležel zkoumaný prostor do IV. městské čtvrti, Měniné (quartale Menesense). Dnešní ulice Josefská se až do konce 17. století nazývala Českou (platea Bohemorum, Böhmergasse, Beheimgasse; Flodrová 1997, 102), přičemž Z od zájmového území se nacházela židovská čtvrť, V pak osada sv. Martina.

Archeologický výzkum byl z větší části realizován dokumentací mechanizací odkryté nálezové situace a několika sond (S1–S4). Nejstarším zachyceným dokladem lidského osídlení je nálezová situace v rámci sondy S4. Jedná se o objekt zahloubený do půdního typu a vyplněný uloženinou s. j. 100. Zásyp byl od půdního typu rozeznán na základě silné koncentrace mazanic. Dle získaného nálezového materiálu můžeme celou situaci datovat do starší doby bronzové.

Nálezová situace na lokalitě sestává především ze zachycených relikvů městského opevnění, jež bylo budováno někdy kolem poloviny 13. století. Ty byly dokumentovány hned na několika místech a díky tomu můžeme získat přesnou představu o průběhu městské hradby v tomto prostoru. Provedená sonda do jádra zdiva potvrdila založení městské zdi na vrstvě kamenů pojených hlínou. V daném případě můžeme uvažovat o drenážní funkci této spodní části konstrukce. Na tuto vrstvu o mocnosti 0,15 m navazovalo pak zdivo hradby pojené již okrovou maltou. Doložená síla zdiva hradby dosahuje v případě sondy S3 2,05 m.

V rámci sondy S2 byla odhalena základová zdiva suterénu stavby vzniklé v průběhu novověku, která byla v prostoru parkánu přizděna k městské hradbě. Nadzemní část budovy, k níž patří zachycená zdiva sklepa, je možné sledovat na archivních fotografiích či na plánu indikační skici.

Josefská ulice, parc. č. 227, 249 (akce A015/2010). Středověk, novověk. Záchraný výzkum.

V souvislosti s projektem rekonstrukce NTL plynovodu v ulici Josefská v Brně proběhl v měsíci březnu 2010 záchraný archeologický výzkum a dokumentace narušených situací (Holub 2011b). Jedná se o relativně otevřené prostranství v jihovýchodní části historického jádra města Brna při spojnici ulic Josefská a Novobranská. Nadmoř-

ská výška se pohybuje kolem 212,70 m n. m. Archeologický výzkum byl realizován jako dohled nad výkopovými pracemi s dokumentací dochovaných archeologických terénů (obr. 24). Dokumentované body byly vymezeny do několika sond (S1–S3).

V rámci sondy S1 byly dokumentovány dva řezy P1 a P2, které zachytily sled uloženin, jež lze interpretovat jako komunikační horizonty, mezi nimiž se nacházely vrstvy destruktivních horizontů. V případě s.j. 107 se jedná o požárovou destrukci dřevohliněné stavby. Z dokumentovaných úrovní nebyl získán žádný keramický materiál, nelze je tedy blíže datovat. Dle analogických situací z prostředí středověkého Brna můžeme však soudit, že náleží 13. století. Stratigraficky mladší byly zásypy objektů, v rámci kterých lze interpretovat pozůstatky sloupových jam, ale i blíže neurčitelných zahloubených objektů. Jedním z nejdůležitějších nálezů byla v řezu P2 dokumentovaná uloženina s.j. 110 vyplňující výkop, který může reprezentovat pozůstatek zahloubené části dřevohliněné stavby, kterou by bylo možno datovat do průběhu 13., nejpozději do první poloviny 14. století. V ploše sondy zachycená hrana výkopu by pak mohla poukazovat na průběh středověké uliční čáry Josefské ulice v tomto prostoru.

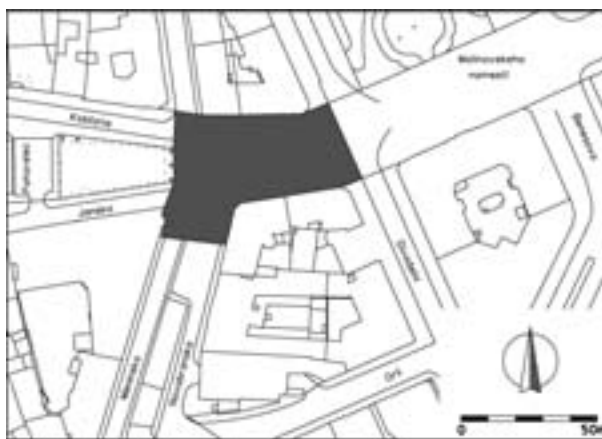
Uliční čáru ulice Josefská může v tomto prostoru také naznačovat relikt zděné architektury s.j. 900 zachycený v rámci sondy S3. Konstrukce vystavěná převážně z vápencových kamenů doplněných zlomky cihel o síle 7 cm byla pojena okrově šedou maltou. Na základě zjištěných rozměrů cihel můžeme uvažovat o jejím pozdně středověkém či raně novověkém stáří.

V rámci sondy S2 byla zachycena zeď městského opevnění (s.j. 902), která byla založena na kamenité (drenážní) vrstvě do mělkého výkopu v rámci půdního typu. Konstrukce hrady byla vystavěna z metabazitových kamenů pojených jemnou okrovou písčitou maltou. Severozápadním směrem byla ke konstrukci hrady přizděna zeď s.j. 901, jež může souviset s novověkou zástavbou příhradebního pásu na intravilánové straně zdi či se zpevněním vlastní hrady (opěrný pilíř). Mocnost hradební zdi v tomto prostoru dosahovala kolem 2,2 m.

Kobližná ulice, p. č. 128, 268/1 (akce A048/2010). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s projektem „Kobližná – prostor u OD Centrum“ se v měsících červnu až srpnu 2010 uskutečnil záchranný archeologický výzkum (Holub 2010d). Sledovaný prostor se nachází v katastrálním území Brno-město. Jedná se o otevřené prostranství ve V části historického jádra města Brna při spojnici ulic Jánská, Kobližná, Měniná, Novobranská, Sukova a Malinovského náměstí (obr. 26). Lokalita o nadm. výšce kolem 207 m je umístěna na mírném V svahu.

Stavební práce zasáhly povětšinou mladé historické či recentní terény nacházející se bezprostředně pod povrchem stávající komunikace a související s jejím budováním, nebo s jejími bezprostředními předchůdci. V případě archeologického výzkumu byl tak v průběhu prováděných prací realizován především dohled nad výkopovými pracemi spojený s dokumentací odhalených situací a jejich plošným začištěním.

Obr. 26. Brno –Kobližná, rekonstrukce (A048/2010).

Lokalizace plochy výzkumu.

Abb. 26. Brno –Kobližná Str. – Straßenrekonstruktion (A048/2010). Die im Stadtplan eingetragene Grabungsfläche.

Ulice Kobližná (*platea Pastillarum*) se nachází ve V části středověkého města a její počátky můžeme klást pravděpodobně do lokálního období v 1. polovině 13. století, kdy se utvářela hlavní komunikační síť města (aniž bychom k tomu měli přímé písemné zprávy; podrobně Procházka 2000, 95–106). Její směr a průběh uličních front se ve středověku výrazně nelišil od současného stavu, pouze S strana byla přesazena více do dnešní ulice, a komunikace tak byla užší než dnes. Ulice patřila k důležitým komunikacím středověkého města a spojovala jedno z hlavních tržišť (forum Inferius, dnes nám. Svobody; Flodrová 1997, 163 – dále i při ostatních názvech ulic) na Z s průchodem v hradebním okruhu na V (Portula civitatis, Branka). Směrem k V klesala k nivě říčky Ponávky a končila u městských hradeb, přibližně ve stejném místě jako dnes. Zde se stýkala s dolní částí Jánské ulice (prope fratrum Minorum) a vycházela z města tzv. Brankou. Na základě topografických údajů pamětní knihy města Brna (např. můstek – pontulus – v křížení dnešních ulic Kobližné, Kozí a Poštovské) a některých dalších indicií, byl do Kobližné ulice situován průběh tzv. městského potoka, který měl na V vytékat Brankou z města a ústít v prostoru křižovatky Cejl – Koliště do Ponávky. Jeho existence se však především na základě zjištění archeologických výzkumů nepotvrdila (blíže naposledy Polánka 2005, 94–99).

Součástí středověkého opevnění byl také parkán a předsunutý příkop, který se nacházel už v prostoru dnešního Malinovského náměstí. Pravděpodobně někdy na počátku 16. století, tak jako u jiných městských bran, byl před Brankou vystavěn barbakán, který měl zlepšit obranyschopnost brány jako slabého článku opevnění v době rozvoje palných zbraní. Po polovině 17. století začíná výstavba barokní fortifikace, která nahradila starší opevnění. Byl zrušen barbakán a před Měnináskou bránou byl postaven IV. bastion opevnění. Měnináská brána ztratila svoji funkci a sloužila už jen jako vstup do prostoru fortifikace. Tak byla V část města na více než sto let zbavena přístupu zvenčí a teprve roku 1787 byla postavena při ústí Kobližné a Jánské tzv. Nová brána s průjezdem a dvěma průchody pro pěší.

Od 80. let 20. století dodnes proběhla v prostoru Kobližné ulice řada archeologických výzkumů, jejichž výsledky významně přispěly k poznání charakteru zástavby zmiňovaných ulic. Co se týče bezprostředního okolí sledované stavby můžeme jmenovat např. akce související se sanací brněnského podzemí (Procházka 1997; Peška 1997), výstavbou kolektorové sítě (Peška, Sedláčková, Zapletalová 2005; Procházka 1999) či ostatní drobné akce (Zůbek 2004).

Nejzávažnější zjištění přinesl plošný odkryv lůžka vozovky v rámci sondy S1. Nejstarší zachycenu aktivitou byl průběh středověké městské hradby. Odhalená konstrukce hlavní hradby v prostoru Malinovského náměstí (s. j. 900) má dokumentovanou šířku kolem dvou metrů. V mladší fázi bylo do zdiva hradby zasahováno reparací v J části zachyceného úseku (s. j. 913) a průrazem či rekonstrukcí průrazu pro občasnou vodoteč v ose Kobližné ulice (s. j. 902). Hlavní hradba s. j. 900 má v dokumentované trase patrný mírný zlom, kde se ve směru od Měnínské brány stáčí do prostoru dnešní ulice Sukova. Jižně od patrného zlomu je k hradbě přizděna konstrukce s. j. 912. Zdivo o zjištěné mocnosti asi 1,50 m může souviset s výstavbou jedné z věží městského opevnění. Případná druhá strana věže (jižní) nebyla archeologickým výzkumem zachycena.

V nejmladší éře vývoje městského opevnění, po vzniku brněnské barokní bastionové pevnosti, byl k městské hradbě přistavěn prstenec budov. Ty se v nálezové situaci sondy S1 projevují konstrukcemi s. j. 907, 908, 909, 910 a 914.

V rámci sond S3 a S4 bylo odkryto několik stavebních konstrukcí, jež však vzhledem k torzálnímu dochování lze jen těžko interpretovat. Stavební práce v prostoru V části staveniště zasáhly poměrně mělce pod současný povrch (okolo 206,60 m n. m.). Z případných nálezových situací zděných konstrukcí byly tak odkryty pouze torzální úseky korun zdiv zasahující v podstatě těsně pod povrch stávajících terénních úprav pro uložení vozovky. Historická zdiva skrývající se pod povrchem Kobližné ulice nebyla tak v tomto úseku plošně zachycena, i když z jiných archeologických akcí v tomto prostoru víme, že jsou poměrně dobře dochována (Holub 2010e). Konstrukce s. j. 915 s přílehlou klenbou s. j. 917 náleží pravděpodobně některé ze staveb vystavěných v tomto prostoru po vzniku bastionového opevnění. Zda konstrukci s. j. 916 můžeme spojovat s obvodovou hradbou barbakánu Branky zůstává při současném stavu poznání zmíněné konstrukce otázkou.

Havárie ve výkopu sondy S5 odkryla V stěnu měšťanského domu v ústí Kobližné ulice. Části této obvodové stěny byly dokumentovány archeologickým výzkumem již dříve (Peška, Sedláčková, Zapletalová 2005). V rámci tohoto úseku zdí s. j. 923 byl zachycen i pozůstatek zadržovacího okenního otvoru podsklepené části domu.

Sondy S6 a S7 odkryly opět jednu z částí zástavby přílehlé ke středověké městské hradbě. Jedná se o konstrukce s. j. 919, 920, 922 a 924.

Kobližná ulice, p. č. 94, 128, 268/1 (akce A049/2010). Středověk, novověk. Město. Záchraný výzkum.

V souvislosti s projektem „Rekonstrukce STL, NTL Brno - Kobližná“ se v měsících červnu a červenci 2010 uskutečnil záchraný archeologický výzkum (Holub 2010e). Sledovaný prostor se nachází v katastrálním území Brno-město. Jedná se o relativně otevřené prostranství ve V části historického jádra města Brna při spojnici ulic Kobližná, Sukova, Malinovského náměstí a Novobranská. Nadmořská výška se pohybuje kolem 207,00–207,50 m k historii oblasti a archeologických výzkumů viz akce A048/2010.

Archeologický výzkum probíhal formou dohledu nad výkopovými pracemi liniového výkopu pro plynové potrubí. Zjištěné nálezové situace byly rozděleny pro přehlednost do osmi sond (S1–S8), kdy každý úsek výkopu s pozitivní archeologickou situací nese vlastní označení.

V rámci sond S1 a S2 byla ve vrstvách navážek odhalena základová zdiva dvou budov patrných na plánu stabilního katastru z první poloviny 19. století. V rámci sondy S2 byl zdokumentován při konstrukci s. j. 906 řez terénem P1, který zachycuje nárůst terénu – navážek. Z báze řezu byl získán smíšený keramický materiál datovatelný rámcově do období středověku a novověku. Všechna sledovaná zdiva jsou mladší a jsou do navážek umístěna jako základová.

Sonda S4 odhalila blok základového zdiva s. j. 908. Jeho interpretace není zcela jasná, pokud se však můžeme opřít o rekonstrukční plán F. Čády je na místě uvažovat o odhalené konstrukci jako o základovém zdivu barbakánu, tzv. Branky (resp. o základovém zdivu brány barbakánu Branky). Výstavba barbakánů brněnských bran spadá všeobecně do průběhu 1. poloviny 16. století (Kolařík 2007, 141–143; Kuča 2000, 50).

V rámci sond S5 a S6 byly odhaleny konstrukce s. j. 910 a 912. Obě zmíněná zachycená zdiva můžeme snad interpretovat jako pozůstatek Nové brány umístěné v bastionovém opevnění města. Po vybudování barokního bastionového opevnění zůstalo město přístupné pouze třemi branami (Židovská, Brněnská, Nová Veselá). Komunikace vedoucí původně Měnínskou branou a Brankou ústily jen do prostoru IV. bastionu. Tato situace se změnila v letech 1774–1776, kdy byla zřízena brněnská okružní silnice a výstavbou Nové brány byl tak obnoven výjezd z města na V straně opevnění (Kuča 2000, 71–72).

Sonda S7 odhalila dvě konstrukce s. j. 913 a 914. Konstrukce s. j. 913 je složením zdiva a pojivem velmi podobná konstrukcím spojovaným s novou branou, nelze ji však v rámci historických pramenů vztáhnout ke konkrétní stavbě. Můžeme na tomto místě pouze uvažovat, že vzhledem k podobnosti zdiva náleží k jedné ze stavebních fází bastionového opevnění. Byť přímý vztah konstrukcí s. j. 913 a 914 nebyl výkopem odhalen, předpokládáme, že s. j. 914 je mladší a je k s. j. 913 přizděna. Vybudováním konstrukce s. j. 914 vznikl podsklepený prostor na vnitřní straně omítaný maltovou omítkou beze stop vápených líček. Stavbu nemůžeme přiřadit k žádným objektům známým ze starých plánů tohoto prostoru.

Poslední dokumentovanou nálezovou situací byla sonda S8 v ústí ulice Jánská. Na dvou řezech P4 a P5 jsou zachyceny úrovně starších dlažeb v tomto prostoru a navýšení terénu.

Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční; p. č. 1, 4, 5, 6, 566, 800 (akce A062/2009). Středověk, novověk. Předměstí, fortifikace, ojedinělý hrob. Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Brno, rekonstrukce kanalizačního sběrače C01 v úseku Solniční – Rooseveltova“, jejímž investorem bylo Statutární město Brno. Terénní část výzkumu proběhla v říjnu 2009 až květnu 2010. Sledovaný prostor se nachází na katastrálním území Město Brno (obr. 27), ve V části Solniční ulice (p. č. 566), v J části Moravského náměstí (p. č. 800) a Z Janáčkova divadla v parčíku mezi Rooseveltovou ulicí a budovou Katastrálního úřadu (dříve augustiniánský klášter, p. č. 1, 4, 5, 6). Z hlediska historického byl prostor od vrcholného středověku z části zahrnut do fortifikačních pozemků města Brna, větším dílem pak do III. a IV. předměstské čtvrti. Od poloviny 14. století bezprostředně sousedil také s areálem augustiniánského kláštera s kostelem Zvěstování Panny Marie a sv. Tomáše.

Práce byly zahájeny výkopem hlavních těžních šachet nového kanalizačního sběrače mezi Solniční a Rooseveltovou ulicí. V parčíku při Rooseveltově ulici mezi Katastrálním úřadem (Moravské nám. 1) a Janáčkovým divadlem to byly šachty Š2 a Š3, v severní části Běhounské ulice šachta Š4, jižně od kostela sv. Tomáše před domem Moravské nám. 4 šachta Š5 a ve východní části Solniční ulice šachty Š6 a Š7. Následně byly hloubeny pomocné šachty ŠP1-4, sloužící k připojení objektů na hlavní stoku. Šachta ŠP1 opět v parčíku u Rooseveltovy ulice, ŠP2 a ŠP3 jižně od Moravské galerie a šachta ŠP4 při JZ rohu Moravské galerie. Vzhledem k tomu, že těžní šachty Š2, Š4, Š5, Š7, ŠP1, ŠP2, ŠP4 a částečně i ŠP3 se nacházely v prostoru středověkého městského hradebního příkopu, resp. příkopu barokního bastionového opevnění (příkopy byly v těchto místech zasypávány postupně od 2. poloviny 17. století až do 60. let 19. století), nebylo překročeno k plošnému odkryvu. Těžba šachet byla sledována archeologem, průběžně byly po jednotlivých pracovních úrovních dokumentovány a vzorkovány jejich profily až na úroveň geologického podloží, popř. dno šachty. Naopak v případě šachty Š6, která se nacházela v prostoru parkánu městského opevnění, bylo po odstranění recentních komunikačních vrstev překročeno k plošnému předstihovému archeologickému výzkumu. Vzhledem k dodržení bezpečnosti práce byly v případě šachty Š3 dokumentovány také jen její profily. Šachta se sice nacházela v předpolí městského příkopu, ale vzhledem k nárůstu novověkých navážek v souvislosti s výstavbou bastionové fortifikace se archeologické terény nacházely až tři metry pod současným terénem. Druhou částí terénního výzkumu byla dokumentace čeleb ražby mezi hlavními šachtami (profily R01–21). Četnost profilů byla volena na základě důležitosti terénních zjištění. Vzhledem k značné hloubce ražby však byly na většině řezů pozorovány jen geologické jevy. Třetí částí výzkumu pak byl dohled nad hloubením povrchových dešťových svodů při J a Z stěně Moravské galerie.

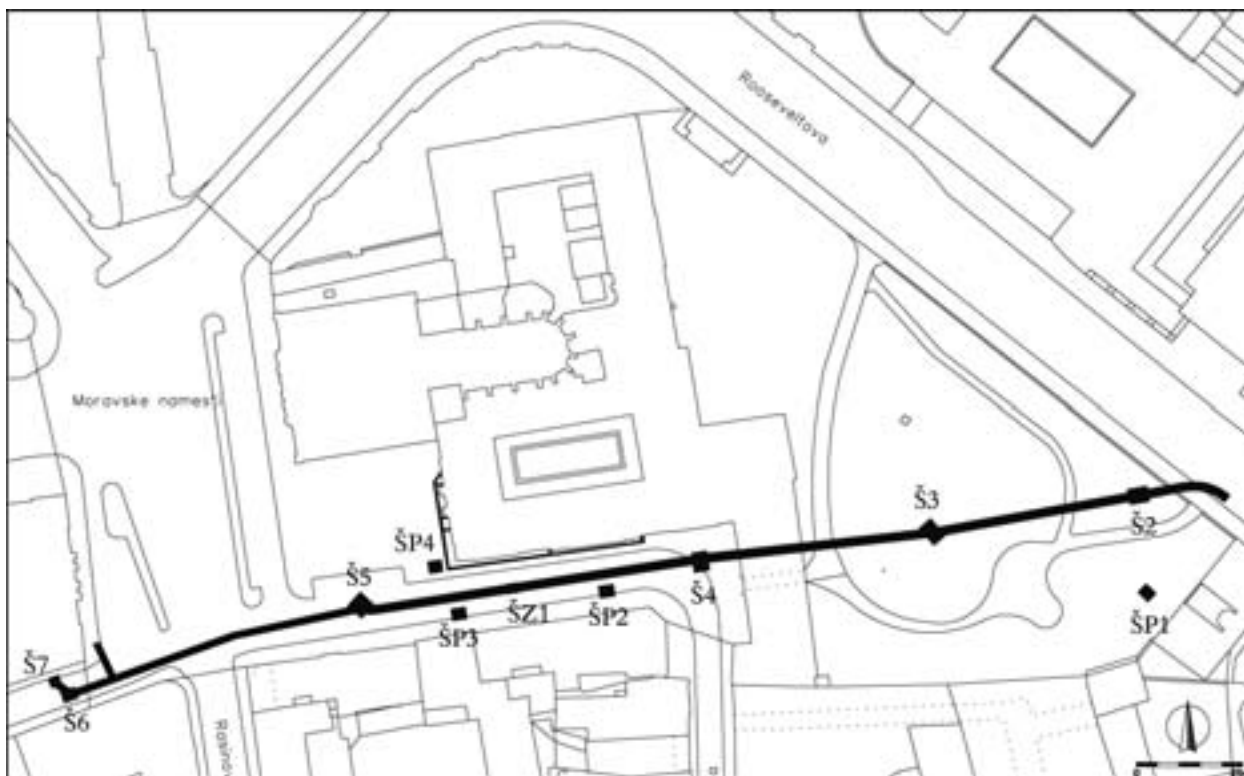
Geomorfologicky se dnes zkoumaný prostor nachází v nadmořské výšce asi 216 až 220 m, na mírném svahu, který pozvolna klesá V směrem k bývalému řečišti Pónávky. Celá plocha výzkumu se nachází v obdobných

geologických podmínkách. Podloží je zde tvořeno eolickými sedimenty (souvrství sprašových hlín), které obsahuje tmavší pohřbené půdní horizonty a přechází v deluviofluviální prachovité hlíny, proměnlivě zajiňované a jemně písčité. Na povrchu spraše se vyvinul zhruba 0,50 m mocný holocenní půdní typ. V podloží sprašového souvrství se nachází zvlněný povrch neogenních vápnných jílu – tégglů. Mezi eolickými sedimenty a tégly byly zaznamenány drobně až hrubě zrnité štěrky, místy značně písčité. Jedná se o zbytky akumulací terasy, rozvlčené po neogenním podkladu a vyrovnávající jeho nerovnosti.

První aktivitou zachycenou při rekonstrukci kanalizačního sběrače a související se středověkým opevněním města je městský příkop (s. s. j. 003, 005, 007, 008), který byl vykopán již v 1. polovině 13. století a v pozdějších dobách dále upravován (šachty Š4, Š5, Š6, Š7, ŠP2, ŠP3, ŠP4, ŠZ1). V šachtách ŠP2, ŠP3 a Š5 bylo dokumentováno šikmé vyždění městské strany příkopu, které mělo zamezit sesouvání jeho stěn a nad úroveň terénu přecházelo v parkánovou hradbu. Na východní straně výkopů dešťových svodů při J průčelí Moravské galerie se podařilo dokumentovat kontreskarpu městského příkopu (s. s. j. 008). Jednalo se o svislou zděnou konstrukci podepřenou opěrnými pilíři. V 18. století byl po zasypání příkopu prostor mezi opěráky vyplněn zdivem a místo bylo využito k založení barokního konventu augustiniánů. Příkop byl široký asi 18 m a dosahoval hloubky 5 až 5,50 m od původního středověkého terénu. Dno příkopu bylo ploché, jen mírně se svažující do středu, kudy probíhalo mělké koryto pro odvod vody. Koryto bylo ve druhé polovině 17. století nahrazeno cihlovým kanálem, zahluobeným do dna příkopu. V prostoru šachty Š4 byla při její V straně odhalena část mostu přes příkop, který spojoval Běhounskou bránu s předměstím (s. s. j. 009). Most pochází pravděpodobně až s pozdně gotického období (15.–16. století), kdy nahradil svého staršího předchůdce, jehož podoba nám zůstává utajena; snad se jednalo o most dřevěný.

Po výstavbě barokního opevnění ztratil středověký městský příkop svoji funkci a začal být postupně zasypáván. Jižně od bývalého augustiniánského kláštera byl ve 30. letech 18. století do příkopu vestavěn asi 80 m dlouhý a 2,50 m široký sklep (s. s. j. 006), při zachování městské stoky z druhé poloviny 17. století pod podlahou (zachycen v šachtě Š4, ŠP2 a ŠZ1). Jeho zdivo bylo orientováno souběžně s průběhem příkopu ve směru Z–V. Byl zaklenut cihlovou valenou klenbou, jejíž vrchol se nachází asi 1,50 m pod současným terénem. Po výstavbě byl prostor příkopu nad klenbou zasypán. Sklep byl augustiniány využíván ke skladovacím účelům. Příkop byl vyplněn především uloženinami charakteru stavebního odpadu a hlinitých navážek (s. s. j. 005). Výplň vznikla nepochybně v době definitivního zániku městského příkopu v těchto místech ve 30. letech 18. století. Pouze u nejhlouběji uložených výplní je na základě jejich charakteru možné uvažovat o vzniku již v průběhu funkce příkopu. Zbývající nezasypané prostory příkopu byly využívány jako zahrady. K jejich definitivní likvidaci došlo ve sledovaném prostoru až ve druhé polovině 19. století.

V šachtě Š3 byly odkryty středověké vrstvy a objekty, které byly součástí blíže neznámého osídlení III. před-

Obr. 27. Brno – Moravské náměstí, Rooseveltova, Solniční (A062/2009). Lokalizace plochy výzkumu.

Abb. 27. Brno – Platz Moravské náměstí, Rooseveltova-Str., Solniční-Str. (A0622009). Die im Stadtplan eingetragene Grabungsfläche.

městské čtvrti, připomínané od poloviny 14. století v písemných pramenech. Do středověkého soustředí byl zahluoben kostrový hrob pravděpodobně Z–V orientace. Vzhledem k absenci nálezů, jak v hrobovém zásypu tak ve vrstvách v bezprostředním nadloží, není možné hrob chronologicky zařadit, nicméně je pravděpodobné, že vznikl ještě v období středověku (charakter zásypu, zahluobení z povrchu soustředí z 13.–14. století). Z hrobu bylo zachráněno jen několik zlomků kostí, na základě kterých je možné říci, že zde byl pohřben dospělý jedinec ve věku 24–30 let. Důvod přítomnosti hrobu v těchto místech je nejasný. Nemůžeme ho přiřadit k žádnému známému hřbitovnímu areálu středověkého a novověkého města.

Podoba opevnění se začala podstatně měnit ve druhé polovině 17. století. Brno, které se roku 1645 ubránilo obležení Švédů, bylo postupně přestavěno na barokní pevnost. V šachtě Š2 byly odkryty pozůstatky barokního opevnění (s. s. j 002, 004). Příkop měl pravidelné ploché vodorovné dno. Míra zahluobení do původního terénu překračovala 4,00 m. Do výkopu byla vezděna šikmá kurtina (s. s. j. 002), s vnějším lícem skloněným kolem 80°. Základové spáry kurtiny 902, zděné netypicky téměř výhradně z vápence Hády, nebylo dosaženo. Kurtina opevnění byla orientována ve směru SZ–JV. Příkop byl vyplněn především uloženinami charakteru stavebního odpadu a hlinitých navážek (s. s. j. 004). Převážná část výplně vznikla nepochybně v době definitivního zániku barokního opevnění v 60. letech 19. století (z výplně byl získán keramický materiál ze 17. až 19. století). Pouze u nejhluběji uložených výplní je na základě jejich charakteru

možné uvažovat o jejich vzniku již v průběhu funkce příkopu.

Téměř ve všech šachtách byly dále dokumentovány doklady starších kanalizačních objektů (s. s. j 008), jež mají v tomto prostoru již téměř čtyřsetletou tradici, na kterou navázala i dnešní stavba. Kanalizace původně nahrazovala zastaralé hospodaření s městským odpadem a fekáliemi, které byly ukládány již od počátků města ve 13. století do odpadních jímek přímo na domovních parcelách. Historická kanalizace neměnila od 17. do závěru 19. století svoji podobu. Jednalo se o kolektory vyžděné z cihel a zaklenuté valenou klenbou, na které byly připojovány domovní přípojky. Pátevní stoka směřovala Solniční ulicí k V do barokního příkopu pod dnešní ulici Rooseveltovu.

Ve 2. polovině 19. století byl celý prostor staveniště přestavován do dnešní podoby. Bylo upraveno prostranství před zrušeným klášterem augustiniánů (dříve Lažanského nám.) a nově vytvořena ulice Joštova. Součástí těchto prací byla i stavba činžovního domu stavitelem Moritzem Kellnerem v letech 1869–1871 na místě bývalé vojenské pekárny (Moravské nám. 6, dnes Nejvyšší správní soud). Dnešní podoba náměstí byla dovršena proražením Liechtensteingasse (dnes Rašínova ul.) roku 1899 (Dejmal, Kolařík, Sedláčková, Zbranek, Zůbek 2010).

Náměstí Svobody; p. č. 537 (akce A022/2010). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Předstihový záchranný archeologický výzkum byl vyvolán stavbou „Multifunkční hodinový stroj, náměstí Svobody, Brno“. Účelem výzkumu byla exkavace a dokumentace archeologických památek ohrožených zemními pra-

ce. Plocha výzkumu lichoběžníkovitého tvaru o rozměrech 3,9×3,5×3,3×3,6 m se nachází přibližně ve středu náměstí Svobody (obr. 28), vysunutá blíže k jeho SV domovní frontě, před domem č. p. 9 (Sedláčková 2010).

Po sejmutí dlažby náměstí v daném prostoru byl pomocí těžké stavební techniky odtěžen recentní zásyp až do hloubky přibližně 70–80 cm od dnešního povrchu, kde byl již patrný historický terén. Od této úrovně byly jednotlivé archeologické situace exkavovány ručně. Po jejich vytěžení bylo následně kontrolováno i snižování zkoumaného prostoru na úroveň stavby (asi 3 m od dnešního povrchu).

V dotčeném prostoru proběhlo v minulosti již několik archeologických výzkumů, z jejichž výsledků víme, že morfologie náměstí ve svých počátcích vypadala poněkud odlišně od dnešních dnů (viz Kolařík, Polánka, Sedláčková, Zúbek 2005; Polánka, Sedláčková, Zúbek 2007; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Polánka, Sedláčková, Zapletalová, Zúbek, 2008, 372). Přestože většinou docházelo k navyšování terénu, v prostoru při V straně náměstí, přibližně v jejím středu, došlo k jevu opačnému. Byl zde odstraněn nejméně půdní typ a snad i část sprašového podloží, k čemuž muselo na základě archeologických pozorování dojít ještě v průběhu 13. století (Polánka, Sedláčková, Zúbek 2007, 58–59). Tato situace byla zjištěna i námi zkoumanou sondou, neboť půdní typ zde nebyl vůbec zachycen. Po této, pravděpodobně značně náročné úpravě terénu, se na sprašovém podloží vytvořila asi 2 cm mocná komunikační vrstva, jež byla porušena několika výkopovými aktivitami (s.s.j. 004, 005, 006), které můžeme na základě vyzvednutých nálezů datovat na počátek 13. století. Vzhledem k nálezům několika tyglíků, strusek a pravděpodobně i železných lupů můžeme uvažovat o spojitosti s železářským výrobním areálem, který byl zachycen staršími výzkumy (Novotný 1966, 77–79; Merta, Sadílek, Zapletalová 2001, 16; Merta, Peška 2002, 33–42). Zda bychom mohli jistou souvislost hledat i v nálezů několika tyglíků na parcele náměstí Svobody 9, které jsou dávány do spojitosti se šperkařstvím či mincováním (Holub, Sedláčková 2005, 6; Hložek, Holub, Sedláčková, Trojek 2005, 87–93), je otázkou.

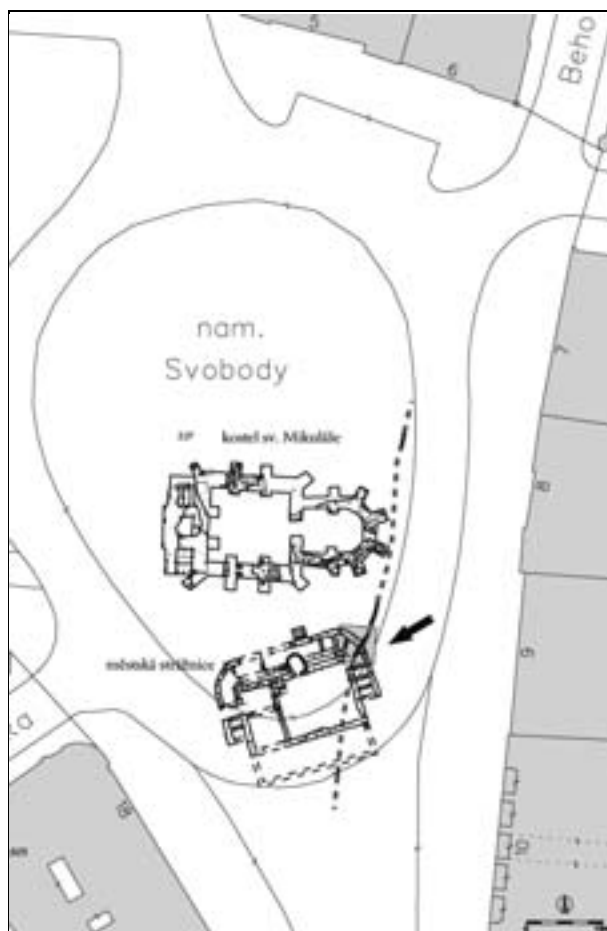
Z dřívějších výzkumů víme, že povrch náměstí Svobody byl již od 13. století záměrně upravován. S těmito úpravami můžeme ztotožnit zachycené vrstvy (s.s.j. 003) tvořené štěrkem z metabazitů. Z vyzvednutých nálezů zcela převažovaly zvířecí kosti. Nečetné nálezy keramiky nedovolují přesnější datování než do období 13., popř. 14. století. Díky poznatkům z jiných výzkumů můžeme říci, že tyto úpravy byly zachyceny více méně v celém prostoru náměstí (obr. 29). Nejednalo se však o souvislé zpevnění, ale pravděpodobně jen o více exponovaná místa náměstí (Polánka, Sedláčková, Zúbek 2007, 60; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Polánka, Sedláčková, Zapletalová, Zúbek 2008, 373).

Do zjištěných štěrkových vrstev byl zahlouben výkop s.s.j. 500 pro dřevěné vodovodní potrubí (s.j. 902). Tento vodovod byl v minulosti zachycen výzkumem při regeneraci náměstí Svobody v letech 2005 a 2006 (Polánka, Sedláčková, Zúbek 2007, 23, 36, 46, 47; Polánka, Zúbek 2008, 114–115; Holub, Kolařík, Merta, Peška, Polánka, Sedláčková, Zapletalová, Zúbek 2008, 375).

K nejmladším zachyceným aktivitám patří budova městské strážnice, která stávala v prostoru J od kostela sv. Mikuláše. Z hlavní budovy městské strážnice bylo výzkumem zachyceno pravděpodobně SV nároží a základy subtilnějších přístavků, které lemovaly západní, východní a severní stranu této budovy.

Novobranská a Orlí ulice, p. č. 249, 261/1 (akce A065/2010). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti se stavební akcí „Sanace podzemí HJmB – blok 23“ proběhl v září a říjnu 2010 záchranný archeologický výzkum (Holub 2010g). V rámci akce byly hloubeny čtyři šachtice, jež různým způsobem narušily historické terény a konstrukce (obr. 30). Dotčené území se nachází v pásmu příhradbí a předbraní Měniné brány, tedy těsně za obvodem středověkého jádra města Brna. Původní terén tvořil poměrně prudký svah, spadající od linie městského opevnění V směrem k toku říčky Ponávky. Geologické podloží tvoří kvartérní sprašová návěj a na ni navazující půdní horizont. Ten byl zachycen pouze v hloubce 4,20 m a při mocnosti minimálně 0,70 m v sondě A4. Úroveň sprašového podloží nebylo dosaženo.

Obr. 28. Brno – náměstí Svobody (A022/2010). Plocha výzkumu vzhledem ke kostelu sv. Mikuláše a městské strážnici s vyznačením průběhu zachyceného vodovodu.

Abb. 28. Brno – náměstí Svobody (Freiheitsplatz) (A022/2010). Lokalisierung der Grabungsfläche mit Rücksicht auf die ehemalige St. Nikolauskirche und die Stadtwaehne mit Bezeichnung des erfassten Wasserleitungsgrabens.

Obr. 29. Brno – Náměstí Svobody (A022/2010). Pohled na plochu po ukončení výzkumu s četnými výkopovými aktivitami. Uprostřed výkop pro vodovod (foto Archaia Brno o. p. s.).

Abb. 29. Brno – Platz Náměstí Svobody (A022/2010). Blick auf die Grabungsfläche mit vielen Gruben. In der Mitte ist der Graben für die Wasserleitung sichtbar.

Zkoumaný prostor se nachází na JV okraji historického jádra města, vymezeného středověkými hradbami, a to vně opevnění. Situování před hradbami podmiňovalo jeho specifický stavební vývoj. Opevnění města zděnou hradbou se uvádí už v nejstarším městském privilegii z roku 1243. Výstavba opevnění byla zřejmě zahájena v první třetině 13. století a postupně bylo město obeháno hradbou s půlválcovými a hranolovými věžemi. Opevnění doplňoval příkop, vyhloubený při patě parkánové hradby. V 60. letech 17. a ve 30. letech 18. století bylo město postupně proměněno v barokní pevnost s dvojitým věncem bastionového opevnění. Sledovaný prostor se nachází na úrovni IV. bastionu.

Zlom v urbanistickém vývoji přineslo uvolnění pevnostních pozemků. V roce 1859 byly vydány moravskoslezským zemským velitelstvím obecnímu výboru I. okresu (vnitřní město). Ferdinandova brána a Nová brána před ústím Kobližné ulice byly strženy. V lednu 1867 místodržitelství schválilo plány terénních úprav dosloužilých fortifikací. Využití pevnostního pásu reguloval tzv. definitivní plán z let 1862–1863, na jehož základě byla vytyčena nová třída. Námí sledovaný prostor byl zastavěn v letech 1868–1879. Historická domovní zástavba v bezprostředním okolí nového bloku byla asanována.

V rámci akce byly realizovány čtyři hloubené sondy různého půdorysu. Sondy nesou označení A4, B4, C6 a D4.

Sonda A4 byla hloubena na čtvercovém půdorysu o straně 1,4 m a hloubce 4,10 m (přibližně 203,46 m n. m.). Menší sondou v JZ rohu bylo ověřeno geologické podloží až na úroveň –4,80 m (asi 202,76 m n. m.).

V horní části sondy byla archeologická situace při dokumentovaném řezu P4 narušena recentními inženýrskými sítěmi. Na recentní aktivity navazovaly novověké dorovnávký terénu a navážky a dále nedatovaný horizont plastických uloženin, pod nímž je na povrchu geologického podloží našlapána komunikační vrstvička. Z vrstvy pochází několik zlomků tuhové keramiky, datující její vznik snad do průběhu 13. století.

Jako v jediné z realizovaných sond bylo v sondě A4 dokumentováno geologické podloží v podobě tmavě hnědého půdního horizontu s minimální zjištěnou mocností 0,70 m. Předpokládaného sprašového podloží nebylo dosaženo.

Sonda B4 byla hloubena na čtvercovém půdoryse o straně 1,40 m. Dosažená hloubka sondy činila 3,50 m (204,85 m n. m.).

V horních partiích dokumentovaných zásypů se jevil profil sondy jako homogenní. V dolní části byl patrný výkop recentní (novodobé) kanalizace. Výkop byl zahlouben do navážkových horizontů příkopu městského opevnění. Ze zásypů příkopu byl získán keramický materiál 17.–18. století, který poukazuje na zánik středověké fáze opevnění a vznik barokní bastionové pevnosti. Geologického podloží nebylo dosaženo.

Výsledný tvar sondy C6 je nepravidelný mnohoúhelník, vzniklý ze dvou obdélníkových půdorysů po rozšíření sondy. Původní výkop byl realizován na obdélném půdoryse o rozměrech 2,50×1,60 m. Jelikož téměř v celé ploše byla odkryta konstrukce s.j. 900, byla později sonda rozšířena S směrem. Výsledkem byl obdélný půdorys, jehož jednu delší stěnu tvořila právě zmíněná konstrukce s.j. 900. Rozšířená sonda byla realizována v rozměru 2,30×1,50 m. Zatímco hloubka výkopu první fáze sondy díky zjištěné konstrukci s.j. 900 činila pouze 1,15 m (dno 207,50 m n. m.), po rozšíření byla sonda hloubena do úrovně 3,20 m od povrchu (205,38 m n. m.). Z jejího dna pak pokračovala ještě sonda menšího průměru (kolem 0,30 m) až na niveletu 204,78 m n. m.

Nejmladšími zjištěnými aktivitami v rámci sondy C6 byla výstavba veškerých zjištěných konstrukcí a jejich zánikový horizont. Konstrukce s.j. 900 tvořila obvodové zdivo sklepa domu, náležejícího k novověké zástavbě zrušeného příhradebního pásu. Stavba vznikla po vybudování bastionového opevnění města, snad někdy v 18. či počátkem 19. století.

Sonda D4 byla hloubena na půdorysu 2,00×1,40 m. Vzhledem k vedení inženýrských sítí v S i J části sondy byla nakonec hloubena pouze v pruhu asi 0,60×1,40 m a do hloubky 3,30 m (205,35 m n. m.). V rámci sondy byl dokumentován V řez, který zachytil vrstvy navážek, umístěných v zaniklém příkopu středověkého městského opevnění. Získané nálezy lze datovat do 17.–18. století.

Orlí 18, Josefská 2, p. č. 213 (akce A018/2010). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum v prostoru dvorku ulice Orlí 18 byl vyvolán stavebním záměrem vybudování výtahové šachty, přiléhající k S obvodové stěně dvora. Vlastní záchranný výzkum byl proveden dokumentací nálezové situace v březnu 2010 (Holub, Zbrank 2010b).

Výtahová šachta přibližně čtvercového půdorysu o straně kolem 2,40 m narušila větší částí své plochy prostor novověkého sklepa. Pouze v Z třetině byl výkopem narušen původní terén se zachycenými archeologickými situacemi. Archeologický výzkum se omezil na dokumentaci řezů vzniklých při hloubení stavební jámy. Archeologicky pozitivní byl pouze Z obvodový řez.

Zachycené geologické podloží představovala kvartérní sprašová návěj s.j. 100. Přechod do půdního horizontu

Obr. 30. Brno – Novobranská a Orlí ulice (A065/2010).
Lokalizace zkoumané plochy.

Abb. 30. Brno – Novobranská-Str., Orli-Str. (A065/2010). Die Grabungsfläche im Stadtplan.

nebyl zachycen. Nejstarší zjištěnou antropogenní aktivitou je pozůstatek zahluobené části (suterénu) dřevozemní stavby. Jedná se o S stěnu sklepa zaniklého požárem. Výplň objektu tvořily popelovité a mazanicové uloženiny s.j. 101–105. Ze stratigraficky nejnižše položené uloženiny s.j. 101 byl získán soubor keramických nálezů, které lze datovat na přelom 13. a 14. století. Zlomky keramiky (původně pravděpodobně celé nádoby) byly rozdrčeny destrukcí požárového horizontu domu při podlaze objektu. Stratigraficky nad touto situací se nacházela kamenná konstrukce s.j. 901, založená v zásypech dřevohliněného domu. Jedná se pravděpodobně o základové zdivo lehčí dvorní přístavby, jelikož založení konstrukce není provedeno až na úroveň geologického podloží. Celá situace pak byla porušena v J části vybudováním obvodového zdiva sklepa s.j. 900. Sklep byl ke konci své funkce využit jako vápenná jáma.

K. ú. Staré Brno

Denisovy sady – Studánka, p. č. 1147 (akce A027/2010). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

V letních měsících roku 2010 proběhl záchranný archeologický výzkum v souvislosti s rekonstrukcí Pramene zdraví (Fons salutis) a jeho nejbližšího okolí (Holub, Zbránek 2010c).

Zkoumaná lokalita se nachází na Z úbočí Petrského návrší v nadmořské výšce 217,00–218,25 m (obr. 31). Původně v tomto prostoru vytékal na povrch puklinový pramen, upravený roku 1815 do dnešní podoby pramene zdraví (Zatloukal 1997, 14). Ve své době byl pramen Brňany velmi oblíben. Kolem poloviny 19. století se ale stal zdrojem výrazného rozšíření tyfové nákazy mezi obyvatelstvo, přestal být využíván a upadal. Město se v roce 1880 rozhodlo pramen uzavřít. Postupně vydatnost pramene klesala tak, že téměř vyschnul. V rámci realizované stavební akce došlo k obnově pramene a rekonstrukci jeho okolí.

Kromě několika liniových staveb, jež zasáhly pouze navážkové úrovni 18. a 19. století, bylo největším a nehlub-

Obr. 31. Brno – Denisovy sady, Studánka (A027-2010).
Lokalizace zkoumané plochy.

Abb. 31. Brno – Denisovy sady, Studánka-Str. (A027-2010).
Die Grabungsfläche im Stadtplan.

ším stavebním zásahem vybudování strojovny pramene J od stávající antikizující stavby Pramene zdraví. Při dně výkopu strojovny, dosahujícího hloubky 3 m od stávajícího terénu, se dochovaly pozůstatky neznámé dřevěné konstrukce s.j. 900. Okolí zmíněné konstrukce bylo utěsněno šedo zeleným jílem (téglem). Nejstarší zlomků keramiky, z nalezených ve spodní části sledované situace na prkenné podlaze objektu, lze datovat do 15.–16. století. S tím souvisí i dendrochronologicky získané datum jednoho z dřevěných prvků, které datuje celou situaci do období po roce 1514 (Rybníček 2010). Po zániku funkce byl celý objekt zasypan navážkami, ve kterých se nacházel keramický materiál 17. století. Jedná se snad o zahluobené dřevěné zařízení, související s provozem studánky v 16. století (nádrž, koryto?).

Jižní a východní stěnu výkopu strojovny tvořily betonové stěny protiletického krytu, vybudovaného za druhé světové války. Kryt byl přístupný ze zářezu studánky v jeho J stěně.

Kopečná ulice, p. č. 1242 (akce A061/2010). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

V návaznosti na výrazné snížení terénu v prostoru zahrady domu Kopečná č. 6 (obr. 22) byl v červenci 2010 proveden archeologický výzkum dotčené plochy (Holub 2010f). Archeologický výzkum byl realizován formou odborného dohledu nad výkopovými pracemi, po jejichž skončení byla stávající nálezová situace zdokumentována

a zaměřena. Dotčený prostor se nachází Z od budovy domu Kopečná 6. Jedná se o v současné době nezastavěný pozemek v původně příkřem svahu na úpatí Petrského návrší. Zasažená plocha je přibližně obdélného půdorysu o rozměru 14,50 × 12,20 m.

Stávající terén před započítím výkopových prací tvořil prudký J svah, spadající od zářezu ulice Husova k ose bývalé ulice Skalní, dnes Kopečná. Nadmořská výška nejvyššího bodu terénu se pohybuje kolem 214 m, nejnižší byl pak terén v J části zkoumané plochy na niveletě okolo 209 m n. m. Geomorfologicky se zkoumaný prostor nachází při J úpatí svahu Petrova, který zde strmě spadá do inundace řeky Svatky, směrem k dnešním ulicím Hybešova a Nové Sady. Jižně v ose ulice Vodní protékal tzv. Svratecký náhon, v dnešní době kanalizovaný. Skalní podloží, odhalené i výkopovými pracemi, je tvořeno stejně jako celé Petrské návrší metabazity, zastoupenými zde převážně diabasem. Přímo na skalní podloží pak nasedají antropogenní či antropogenní činností ovlivněné sedimenty. Skalní podloží bylo především v J části parcely již v minulosti výrazně narušeno lidskou činností.

Nejstarší doložený název ulice je v tomto prostoru v průběhu 17. století Calvarienweg (Kalvárie), resp. v 18. století Calvariengasse (Pod Kalvárií). Od roku 1854 se ustálily názvy jednotlivých částí v J partiích dnešní ulice Husova na Skalní (Felsgasse) a Pod Kalvárií (Calvariengasse; Flodrová 1997, 88). Jedná se o ulici ústící ze svahu petrského návrší do Nových Sadů a Nádražní. Do tohoto prostoru při ulici Nádražní ústila také ulička Skalní. Ulice Skalní zanikla propojením Husovy ulice po svahu Petrova s ulicí Nádražní počátkem 40. let 20. století.

Jižně od sledovaného prostoru, přibližně v trase dnešní ulice Vodní, protékal v minulosti tzv. Svratecký náhon. Na náhonu byl situován tzv. Lamplův mlýn (v místě dnešních lázní Kopečná), který sloužil mimo jiné jako čerpadlo, zásobující první městský vodovod, postavený někdy těsně po roce 1416. Odváděl vodu ze svrateckého náhonu

přes Puhlík do prostoru dnešních Denisových sadů, kde byl u městských hradeb v sousedství biskupské konzistoře umístěn vodojem. Odtud tekla voda samospádem do kašny na Horním trhu. Po roce 1872 sloužila vodárna jako rezerva, roku 1883 bylo zařízení úplně zrušeno a budova adaptována na městské sprchové lázně.

V těsné blízkosti sledovaného prostoru proběhlo v minulosti již několik archeologických výzkumů. Nejblíže sledované lokalitě proběhla již roku 1996 záchranná akce při S straně ulice Vodní (tržnice Eva; Geisler 1993; Procházka 2000, 95). Roku 1999 proběhl záchranný archeologický výzkum v souvislosti s hloubením inženýrských sítí v ulici Vodní (Sadílek 1999) a v roce 2004 v rámci výstavby bytového domu ADAM (Kolařík, Zůbek 2005).

V S části zkoumaného prostoru bylo odkryto skalní podloží, svažující se prudce k jihu do prostoru svratecké inundace. Do skalního podloží jsou zahloubeny obě sledované lidské aktivity, dokumentované archeologickým výzkumem v daném prostoru. Jedná se o relikt sklepa domu, náležejícího pravděpodobně uliční čáře ulice Skalní, a o několik vývojových fází zděné vodovodní štol, přivádějící vodu ze svrateckého náhonu do vodojemu na Petrském návrší. Ve V části plochy byl dokumentován výrazný zářez do skalního podloží, vzniklý pravděpodobně při výstavbě dodnes stojícího domu Kopečná 6.

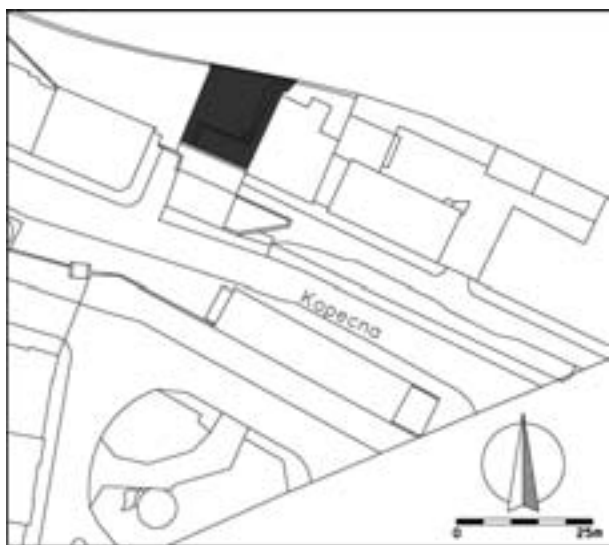
Relikt sklepa je tvořen torzálně dochovanými úseky Z a S obvodové stěny. Vůči svahu vymezuje dnes již neexistující dům v prostoru nad povrchem skalního podloží tarasní zeď, která drží svahový materiál tvořený písčitolinitou uloženinou. Z té byly vyzvednuty keramické nálezy datovatelné do průběhu 16. století. Pouze na jejich základě však nelze tvrdit, že opěrná zeď byla vybudována taktéž v tomto období, i když kamenná konstrukce, sestávající převážně z místního metabazitu doplněného místy o devonský slepenec Old Red z prostoru Červeného kopce a pojená bílou vápennou maltou, by toto datování umožňovala. Konstrukci proto datujeme obecně do období novověku.

Nejzásadnějším nálezem odkrytým ve sledovaném prostoru byla zděná vodovodní štola, přivádějící vodu z vodárny zřízené v prostoru tzv. Lamplova mlýna na Svrateckém náhonu do vodojemu umístěného na svatopetrském návrší při městské hradbě. Zjištěná vodovodní štola byla budována ve třech prokazatelných stavebních fázích. Z nejstarší fáze je torzálně dochovaná cihelná podlaha štoly. Trasa mladších fází štoly je oproti nejstarší zjištěné podlaze mírně posunuta. Úseky nejmladších fází byly již relativně dobře dochovány v celém průřezu štoly.

s

Nové Sady, p. č. 1471, 1473 (akce A011/2010). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s výstavbou nového objektu v areálu společnosti ZONER software, a. s. byl v měsíci červenci 2010 proveden záchranný archeologický výzkum (Holub 2011a). Již v předstihu byl za účelem výstavby snesen dvorní trakt bývalých stájí poštovní stanice. Jednalo se o ustájení pro asi 50 koní poštovního úřadu pojezdného (Post-Stallamt, k.k.), jenž sem byl přesunut mezi lety 1905–1910 ze staršího sídla v dnešní ulici Milady Horákové (Punčochář 2009, 95–96).

Obr. 32. Brno – Kopečná (A061/2010). Lokalizace zkoumané plochy.

Abb. 32. Brno – Kopečná Str. (A061/2010). Die Grabungsfläche im Stadtplan.

Obr. 33. Brno – Pekařská (A044/2010). Lokalizace dokumentovaných sond.

Abb. 33. Brno – Pekařská-Str. (A044/2010). Die Suchschnitten im Stadtplan.

Vlastní stavba zasáhla, vzhledem k založení na pasech, pouze minimálně do terénu. Také prováděné vrtné piloty nedovolily bližší zjištění týkajících se geologické situace, jelikož byla zvolena tlaková technologie bez vzniklého vývrtku. Narušeny tak byly pouze novověké navážky, související s výstavbou stájí poštovního úřadu.

Pekařská ulice, p. č. 958 (akce A044/2010). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s projektem „Sanace brněnského podzemí bloků 88, 91 a 92“ (vymezených částí ulice Pekařská) bylo v září a říjnu 2010 položeno 13 průzkumných šachtic (obr. 33).

Sondy byly položeny ve střední části dnešní Pekařské ulice. Od počátků města Brna se jednalo o důležitou komunikační osu daného prostoru. Spojovala vlastní město s osídlením na Starém Brně. Zkoumaná partie ve středověku probíhala kolem kláštera dominikánek u sv. Anny (dnes v podstatě areál Fakultní nemocnice), založeného roku 1312, a osady označované jako statek kostela Všech svatých, která se vytvořila na návrší zvaném Lochenberg nebo Provaznický vršek (prostor kolem Kopečné 43). Při S hranici komunikace se postupně utvářela

Obr. 34. Brno – Pekařská (A044/2010). Pohled od západu na dokumentaci historických konstrukcí v sondě D6 (foto Archaia Brno o. p. s.).

Abb. 34. Brno – Pekařská-Str. (A044/2010). Westansicht auf historische Konstruktionen in der Sondage D6.

měšťanská zástavba. Pekařská ulice ve zkoumané partii poměrně prudce klesá směrem k západu. Stávající povrch komunikace se pohybuje od 205,73 m n. m. (sonda J6) do 218,49 m n. m. (sonda N4).

Archeologický výzkum ověřil podmínky geologického podloží. V dosažených úrovních tvořila jeho nestarší složku vrstva písčitého šterku příslušející kvartérní terase řeky Svratka. V sondě J6 se vrstva nacházela hlouběji než 202,13 m n. m., v sondě A4 přibližně v úrovni 202,85 m n. m. a sonda D6 dokumentovala její povrch v 202,95 m n. m. Směrem k V se povrch zvyšoval, protože v sondě B4 byl zaznamenán v 204,71 m n. m. V sondě E6 byl „zvlněn“ a dosahoval úrovně 204,30–204,80 m n. m., v sondě F6 pak nejméně 204,44 m n. m. V sondách G6 a H6 povrch vrstvy klesal k S při úrovních 203,57 až 203,77 m n. m. a 203,98 až 204,28 m n. m. Také ve V části sondy K8 klesal povrch k severu, v Z části však byl rovný a nacházel se v úrovni 205,78 m n. m. V sondě L4 dosahoval 209,61 m n. m. V sondách M4 a N4 nebyla v dosažených hloubkách (212,38 a 213,89 m n. m.) písčito-šterková vrstva přítomna. V sondě D6 v úrovni 202,75 m n. m. a v sondě F6 v úrovni 202,38 m n. m. se v dané vrstvě držela hladina spodní vody. Hladina vody se ustálila také v sondě

J6 v úrovni 202,13 m n. m., ale v rámci jiné uložení. Je potřeba upozornit na skutečnost, že v Z části zkoumaného prostoru je výrazný nepoměr v úrovních povrchu písčito-šterkového podloží. Zatímco jeho niveleta v sondách B4 a E6 je víceméně stejná, v sondách A4 a D6, vzdálených od sondy B4 16,50 a 22,50 m, je o takřka 2 m nižší. Zda se jedná o výsledek přírodních procesů či antropogenního zásahu není zcela jasné. Přikláníme se spíše k první variantě.

Sprašové podloží bylo zaznamenáno pouze v sondách M4 a N4. V sondě L4 dosedalo na písčito-šterkovou vrstvu souvrství, tvořené vrstvami šedé a okrové plastické hlíny, které byly proloženy polohami šterku. Považujeme ho za část přírodního podloží. Ve svrchní části představovala dominantní složku sprašová hlína.

V ostatních sondách nebylo sprašové podloží doloženo. Toto zjištění vyvrací představu o prostorové skladbě geologického podloží na daném území tak, jak byla například graficky znázorněna na straně 35 v publikaci Staré Staré Brno (Flodrová, Müller 2007). Na písčito-šterkovou vrstvu zde dosedaly přímo antropogenní situace (sonda D6, E6, K8) nebo geologické vrstvy jiného charakteru (obr. 34). V sondě H6 se jednalo až o 1,20 m mocnou vrstvu zelenošedého jílu, následovala zřejmě naplavená uloženina. V sondě B4 na šterkovém podloží ležela 0,50 m silná vrstva jílu (téglu). Zčásti byla překryta vrstvou tmavě hnědé hlíny. Zvláštní byla situace v sondě F6. Na povrchu písčito-šterkové vrstvy ležel blok sprašové hlíny, promíchané se zlomky hnědé hlíny (půdní typ?). Z části ho překryla písčito-šterková vrstva, která svým charakterem odpovídala podloží. Je otázkou, zda je možné jmenované uložení řadit ke geologickému podloží. Následující mohutnou vrstvu o mocnosti až 1,50 m musíme však již považovat za navážku. Mohlo by se jednat o přemísťené podloží uvolněné například sesuvem po svahu.

Zda bychom „zvlněný“ povrch šterkového podloží v sondě E6 mohli přisoudit erozivní činnosti malého potoka, který měl údajně stékat z J svahu špilberského kopce a ústít do jednoho z ramen Svratky v místě dnešní kaple Fakultní nemocnice U sv. Anny (Flodrová, Müller 2007, 43), nelze rozhodnout. Na podloží tu ovšem ležela vrstvička šedé jílovité hlíny, kterou lze na základě jejího charakteru spojovat s blíže nespecifikovaným vodním režimem.

Nejstarší uložení v Z části zkoumaného prostoru, které ležely na podloží, měly často charakter náplav s menší či větší antropogenní příměsí. Je však otázkou, zda můžeme jejich původ hledat v takové činnosti. Uložení měly obdobný charakter jako náplavové vrstvy dokumentované při výzkumu v areálu nemocnice u sv. Anny (akce A66/2008 – Černá, Sedláčková, Zůbek 2010). Zkoumaný prostor se nacházel přibližně 140 m JV od sondy H6. Povrch souvrství zde dosahoval v průměru 200,10 m n. m., v sondě H6 ale např. 206,10 m n. m. V sondě D6 ležela přímo na šterkovém podloží šterková komunikační úroveň.

Terén zde byl dále navyšován prostřednictvím vrstev, které můžeme označit za navážkové. Byl zřetelný rozdíl v jejich charakteru v sondách D6, G6, H6, J6 a B4, E6, F6. Jako samostatnou lze v tomto ohledu vyčlenit sondu K8. Zaznamenány byly šterkové komunikační

úrovně a kamenné dlažby. Vždy však jen v sondách při J straně dnešní ulice. V sondě D6 byly dokumentovány dvě úrovně šterku. Později (2. polovina 17. století) zde došlo ke zpevnění komunikace prostřednictvím vodorovně uložených trámů, které překryla šterková vrstva. Nakonec byla položena kamenná dlažba. V sondě J6 byly dokumentovány reliкty dvou novověkých kamenných dlažeb. Šterková úroveň a dvě novověké kamenné dlažby byly zachyceny také v sondě K8.

V západní části zkoumaného prostoru narostl terén od dokumentovaného povrchu podloží až po stávající úroveň komunikace v průměru o 3,20 m (sonda D6, H6, K8), v sondě E6 o 2,60 m, v sondě B4 jen o 1,60 m. I když nemůžeme některé z nejstarších vrstev přesně datovat, lze na základě získaných poznatků prohlásit, že tento nárůst se odehrál až v období od 15. stol., spíše ale asi až od raného novověku. Dendrochronologická data v sondách D6 a J6 jednoznačně dokládají, že zde byl terén navýšen o 2,30 a 2,60 m až od 17. stol. Zarážející je absence výraznějších situací, které bychom mohli zařadit do staršího období. Přitom již v té době musel být prostor významnou komunikací. Ve 13. století se v Z sousedství rozvíjel špitál sv. Ducha, později začleněný do budované komendy johanitského řádu s kostelem sv. Jana, hřbitovem a hospodářským dvorem. Při J straně vyrostl ve 14. století klášter dominikánek u sv. Anny. Je otázkou, zda nemohly být případně starší situace odstraněny při terénních úpravách. K jejich vytvoření ovšem nemuselo dojít, povrch komunikace např. nemusel být výrazněji upravován, protože se na místě kláštera dominikánek původně nacházela zahrada náležející ke královskému dvorci.

Ve východní části zkoumaného prostoru (sonda M4, N4) došlo v minulosti k výrazným terénním úpravám. Musela být snesena svrchní partie geologického podloží, přinejmenším půdní typ a pravděpodobně i část sprašové návěje. Obdobný závěr přinesl také výzkum V části Peckařské ulice z roku 2008 a 2009 (akce A53/2008; Holub, Kolařík, Zůbek 2010).

Reliкty zděné zástavby byly dokumentovány pouze v sondě H6 a D6. Musíme je zřejmě spojovat s klášterním areálem. Byly novověkého původu, stavba zachycená v sondě D6 byla vybudována nejdříve v poslední třetině 17. století. V sondě K8 byl zaznamenán novověký výkop neznámé funkce, který zřejmě narušil jednu z kamenných dlažeb. V sondě J6 byl odkryt segment zahloubeného objektu s dřevěnou konstrukcí. Jeho interpretace není jednoznačná, mohlo se např. jednat o nějaký výrobní objekt či součást odvodňovacího zařízení (stoka?). Dendrochronologicky byl datován do 17. století. Sonda G6 zachytila část cihlového kanálku (s.j. 901) zřejmě z 19. století (Černá, Zůbek 2010c).

K. ú. Trnitá

Mlýnská ulice 10, p. č. 1151 (akce A073/2010). Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V souvislosti s výstavbou bytového domu na ulici Mlýnská 10 v Brně se v září 2010 uskutečnil záchranný archeologický výzkum. Konkrétně se jednalo o stavební jámu pro podzemní garáže v zadní části parcely (obr. 35).

Podloží nebylo výkopem dosaženo. Nejhlubší odkrytá úroveň odpovídá 197,90 m n. m. Nejstarší část terénu tvo-

Obr. 35. Brno – Mlýnská 10 (A073/2010). Vyznačení plochy výzkumu.

Abb. 35. Brno – Mlýnská-Str. 10 (A073/2010). Die Grabungsfläche im Stadtplan.

řilo souvrství, jehož dominující komponentu představovala tmavá hnědošedá tuhá plastická hlína působící jednotným dojmem. Makroskopicky se v podstatě nedaly rozlišovat dílčí úrovně, do jisté míry se jen minimálně odlišovala horní část (asi 0,40 m). Z archeologického hlediska se jedná o „kulturní“ souvrství, obsahující zlomky uhlíků, kostí, vypálené hlíny či mazanice, keramických zlomků a dalších nálezů antropogenního původu. Mikromorfologická analýza souvrství, provedená při výzkumu na parcele nedalekého domu Přízova 4-6 (zpráva L. Lisé v: Sedláčková, Zůbek 2008), ho určuje jako stále narůstající a rozplavovaný horizont v aluviální zóně, která byla periodicky zaplavována a následně vysychala, přičemž nově vznikající materiál se usazoval ze suspenze při povodních. Měla být přítomna hustá vegetace a lidské osídlení. Ze souvrství byly získány fragmenty pravěké keramiky, ve svrchní části se vyskytovaly drobné tuhované střepy, které snad lze datovat do 10.–13. století.

Popsanou vrstvu narušily výkopové aktivity, které je možné rozdělit do dvou základních kategorií. První představují odpadní jámky, z jejichž výplní byl získán novověký keramický materiál (16.–18. století), u jedné jámky není vyloučeno datování do 15. století. Druhou kategorií reprezentují pozůstatky dřevěných konstrukcí v podobě

sloupových a kůlových jamek. Z výplní jedné z nich byl získán novověký keramický materiál (16., 17. století). Další dvě můžeme zařadit do středověku či novověku. Na stěnách stavební jámy bylo dokumentováno navážkové souvrství, které poskytlo keramický materiál datovatelný do období novověku (18., 19. století). Do navážky byla zahloubena vyzděná odpadní jámka a zdíva někdejší zástavby. Bylo možné pozorovat jistou fázovitost v jejím vývoji (Černá, Zůbek 2010d).

K. ú. Veverí

Rybkova ulice, p. č. 752, 772, 774, 855/1, 901 (akce A076/2010). Novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum v prostoru ulice Rybkova byl vyvolán výkopem pro kabel NN k budově Rybkova č. o. 8 (Holub 2010g). Lokalita se nachází na strmém svahu na V úbočí Kraví hory. V minulosti (19.–20. století) byla část lokality odtěžena v souvislosti se situováním cihelny Tivoli a těžbou hlíny pro její potřeby. Zářez hliníku cihelny je dodnes patrný jak v terénu, tak v katastrální mapě města.

V severní části prováděného výkopu byly zachyceny v celém profilu antropogenní uloženiny, související snad se zásypem exploatační jámy hlíny neznámé cihelny. V trase pod komunikací ulice Rybkova, kde hloubka výkopu dosahovala až 100 cm, byla v celém profilu sledována antropogenně neporušená kvartérní sprašová návěť. Jižním směrem nad výrazným terénním zlomem, souvisejícím se zářezem bývalého hliníku cihelny Tivoli, bylo patrné postupné nasedání recentních navážek na sprašové podloží. V jižní části prováděného výkopu byly zachyceny pouze recentní navážky v souvislosti s nárůstem terénu po zániku cihelny Tivoli.

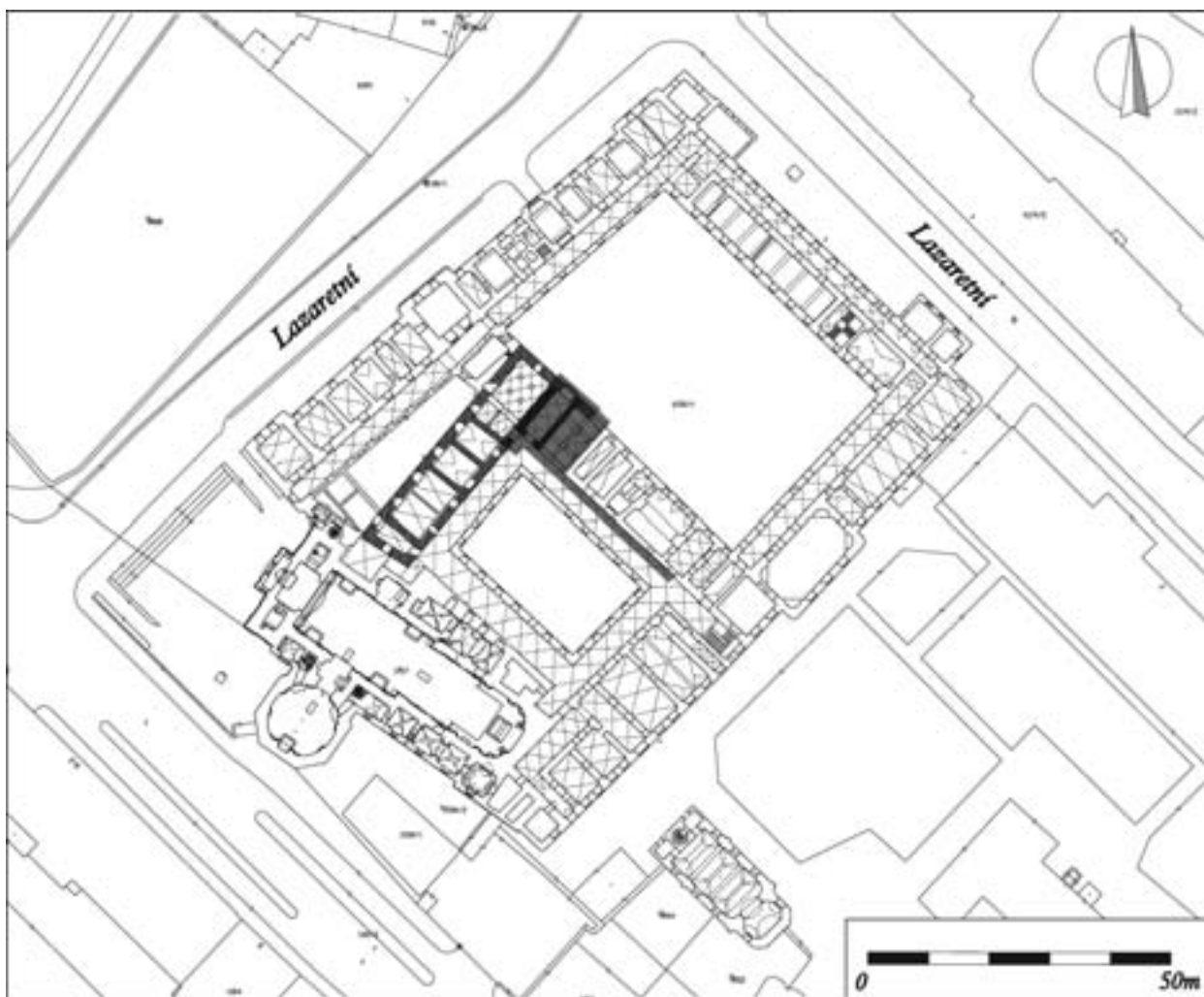
K. ú. Zábrdovice

Zábrdovická 3, Vojenská nemocnice Brno, bývalý premonstrátský klášter, p. č. 1155/1 (akce A085/2010). Středověk, novověk. Klášter. Záchranný výzkum.

Na sklonku roku 2010 se v prostorách bývalého premonstrátského kláštera uskutečnil záchranný archeologický výzkum v souvislosti s rekonstrukcí S křídla ambitu a přilehlých částí (Merta 2011).

Premonstrátský klášter v Zábrdovicích založil roku 1209 Lev z Klobouk, komorník brněnského kraje. Premonstráti dostali kromě pozemku i kapli sv. Kunhuty, kterou Lev nechal vystavět (vysvěcena roku 1211). Kaple se stala první svatyní kláštera až do vybudování nového kostela a kvadratury někdy kolem poloviny 13. století. Podobu tohoto klášterního kostela známe z votivního obrazu ze 16. století. Klášter měl být zrušen za husitských válek a v letech 1441–1450 došlo k jeho obnově. Vzhled raně barokního kláštera ukazuje veduta Brna z roku 1645, kdy bylo město obléháno Švédy. Velká přestavba celého areálu včetně novostavby kostela začala v roce 1654, dokončena byla 1669. Za josefínských reforem byl klášter zrušen a v roce 1784 předán armádě, která jej adaptovala na vojenskou nemocnici, již je dodnes. Kostel se stal kostelem farním (Kuča 1989; Samek 1994; Foltýn a kol. 2005).

V areálu bývalého kláštera i kostela proběhlo doposud několik rozsahem drobnějších archeologických výzkumů

Obr. 36. Brno – Zábřovice, Vojenská nemocnice Brno (A085/2010). Vyznačení zkoumané plochy a rámci areálu bývalého premonstrátského kláštera.

Abb. 36. Brno – Zábřovice, Militärkrankenhaus Brno (A085/2010). Die Grabungsfläche im ehemaligen Prämonstratenserkloster.

(Procházka 2001; Merta, Zůbek 2003; Merta, Rybníček, Zůbek 2004; Merta 2006a; Merta 2006b; Merta 2006c; Merta 2011). Jejich výsledky však byly z hlediska stavebního vývoje velmi důležité. Z hlediska dispozice kvadratury poutalo pozornost především Z křídlo, které vybočuje ze symetrie ambitu. Existoval tedy opodstatněný předpoklad, že využívá středověké konstrukce. Možnost ověřit tuto teorii přinesl výše zmíněný výzkum.

Liniové výkopy pro inženýrské sítě doložily z minulosti již známou skutečnost, že středověké archeologické terény i konstrukce se nacházejí v hloubce 1,20 až 2,00 m pod úroveň dnešního terénu i pochozích úrovní v areálu kláštera. To v důsledku znamenalo, že jsme se pohybovali ve stavebních dorovnávkách tvořených sutí, které doprovázely úpravy terénů spojených s barokní přestavbou. Zásadní zjištění tak přinesly v podstatě jen konstrukce zdí, zbažené omítek. Ukázalo se, že v SZ koutě ambitu jsou v plné výši dochována středověká zdiva klášterních budov. Nejpozoruhodnější nález pak představoval vstup do Z křídla v SZ koutě křížové chodby, který je osazen románským portálem. Zde se podařilo ověřit úroveň pochůzného povrchu současného s portálem. Archeologické

stratigrafie však byly v těchto místech narušeny novověkými výkopy.

Je tedy zřejmé, že Z křídlo ambitu je vrcholně středověké. Díky zjištěním v areálu kláštera a kostela tak můžeme rekonstruovat jeho vrcholně středověkou podobu, respektive půdorysnou dispozici. Z pohledu památkové péče je důležité zjištění, že středověké archeologické situace i starší novostavbou nevyužité konstrukce se zde nacházejí v hloubce přibližně 1,20 m, což je teoreticky chrání před běžnými zemními pracemi (obr. 36).

K. ú. Žabovřesky

Bráfova ulice, parc. č. 633, 634 (akce A006/2010). Záchranný výzkum.

Archeologická akce v ulici Bráfova byla vyvolána stavebním záměrem výstavby budovy prodejny a administrativy spol. PROFIKRAFT TRADING, s.r.o. Akce proběhla v průběhu měsíce března 2010 formou dohledu nad výkopovými pracemi. Archeologický dohled proběhl v souvislosti s hloubením pasů základového zdiva (Holub 2010b).

Lokalita se nachází na levobřeží řeky Svratky v hlubokém říčním údolí na úpatí svahu Kraví hory (Wilso-

nova lesa). V nejbližším okolí známe již z minulosti náhodné nálezy archeologických artefaktů pozdní doby kamenné v okolí ulice Šmejkalova. V průběhu 14. století se v bezprostřední blízkosti vyvinula obec Žabovřesky (Sebrowitz) a později byla zastavěna i část dnešní ulice Horovy směrem k historickému jádru Brna.

Výkopem základových pasů budované stavby byl odkryt asi 0,8 m mocný horizont recentních navážek vzniklých demolicí starší zástavby parcel. Na bázi výkopu byla patrná počínající vrstva nivních uloženin řeky Svatky. Ve sledovaném případě šlo o šedé plastické hlíny, s nahodilými stopami lidské činnosti v podobě uhlíků a mazanic. Jedná se o velice mladou geologickou činnost (záplavová oblast) ovlivněnou lidskými aktivitami. Vlastní antropogenní činnost nebyla na lokalitě identifikována, její zjištění však nelze zde ani v nejbližším okolí vyloučit, obzvláště v případě větších a hlubších terénních zásahů.

Miroslav Dejmal, Petr Holub, Václav Kolařík, David Merta, Marek Peška, Lenka Sedláčková, Hynek Zbranek, Antonín Zůbek

Literatura

- Borský P. 2005a:** Farní budova č.p. 268 (k.ú. Brno-město) na Petrově č. 9, Stavebněhistorický průzkum. Rkp. zprávy. Uloženo: Archiv Archaia Brno, o. p. s.
- Borský, P. 2005b:** Kapitální děkanství č. p. 275 (k.ú. Brno-město) na Petrově č. 1. Stavebněhistorický průzkum. Rkp. zprávy. Uloženo: Archiv Archaia Brno, o. p. s.
- Borský, P., Holub, P., Merta, D., Peška, M. 2006:** Petrské návrší v Brně – poznámky k vývoji zástavby. *Dějiny staveb 2006*, 200–212.
- Černá, L., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2009:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě "Víceúčelová budova u vyústění kolektoru v ulici Josefská, Brno". Rkp. nálezové zprávy, č.j. 34/08. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černá, L., Sedláčková, L., Zůbek, A. 2010:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně – stavba ICRC. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 2/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černá, L., Zůbek, A. 2010a:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při akci Sanace brněnského podzemí – blok 72b (Hlídka 4). Rkp. nálezové zprávy, č.j. 38/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černá, L., Zůbek, A. 2010b:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při rekonstrukci plynovodu a přípojek v Brně na ulici Brandlova, Česká, Joštova, Moravské nám. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 23/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černá, L., Zůbek, A. 2010c:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Sanace podzemí HJmB-ZAV-blok 88, 91 a 92“ ul. Pekařská v Brně. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 22/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černá, L., Zůbek, A. 2010d:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Novostavba bytového domu, ul. Mlýnská 10, Brno“. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 30/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Černá, L., Zůbek, A. 2011:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – rekonstrukce ulice Joštova: I. etapa“. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 1/11. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Dejmal, M., Kolařík, V., Sedláčková, L., Zbranek, H., Zůbek, A. 2010:** Brno, rekonstrukce kanalizačního sběrače C 01 v úseku Rooseveltova-Solniční. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 17/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Foltýn, D. a kol. 2005:** *Encyklopedie Moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri.
- Flodrová, M. 1997:** *Brněnské ulice a vývoj jejich názvů od 13. století po dnešek*. Brno: Magistrát města Brna.
- Flodrová, M., Müller, Z. 2007:** *Staré Brno, vyprávění o minulosti nejstarší části města Brna*. Brno: Expo Data.
- Geisler, M. 1993:** Brno, Kopečná, tržnice Eva. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 3/79. Uloženo: Archiv ÚAPP Brno.
- Geislerová, K., Procházka, R. 1994a:** Brno, Petrov č. 2. Rkp. nálezové zprávy č.j. 84/94. Uloženo: Archiv ÚAPP Brno.
- Geislerová, K., Procházka, R. 1994b:** Brno, Petrov č. 8. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 85/94. Uloženo: Archiv ÚAPP Brno.
- Hložek, M., Holub, P., Sedláčková, L., Trojek, T. 2005:** Doklady slévání barevných kovů ve středověkém Brně na základě nálezů tyglíků z náměstí Svobody 9. *Archeologia technica* 17, 87–93.
- Holub, P. 2010a:** Brno, blok 23. Sanace podzemí HJmB. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 32/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2010b:** Brno, Bráfova ul. (parc č. 633, 634). Rkp. nálezové zprávy, č.j. 12/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2010c:** Brno, komplexní regenerace historického jádra – ostatní komunikace – úprava ulice Josefské. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 16/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2010d:** Brno, Kobližná – prostor u OD Centrum. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 25/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2010e:** Brno, Kobližná ulice, „Reko STL, NTL Brno-Kobližná“. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 26/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2010f:** Brno, Kopečná 6. Terénní úpravy ve dvoře domu. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 21/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2010:** Rekonstrukce NTL Brno – ul. Josefská. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 18/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2010g:** Brno, Rybkova ulice. Přívod NN pro budovu Rybkova 8. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 28/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2011a:** A011/2010 Brno, Nové Sady 18, Dostavba areálu Zoner software a.s. Rkp. nálezové zprávy,

- č.j. 02/11. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P. 2011b:** Rekonstrukce NTL Brno – ul. Josefská. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 18/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Kolařík, V. 2003:** Brno – Petrov (kanalizace). Rkp. nálezové zprávy, č.j. 48/03. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2007:** Brno (okr. Brno Město). *Přehled výzkumů* 48. Brno, 450–452.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2008:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 49, 356–393.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2010:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 51, Brno, 395–432.
- Holub, P., Kolařík, V., Zúbek, A. 2010:** Brno – ulice Husova a Pekařská rekonstrukce. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 9/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Procházka, R., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2002:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2001. *Přehled výzkumů* 43, 71–114.
- Holub, P., Kováčik, P., Merta, D., Peška, M., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2003:** Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 2002. *Přehled výzkumů* 44, Brno, 57–100.
- Holub, P., Sedláčková, L. 2005:** Brno – Náměstí Svobody 9., Rkp. nálezové zprávy č.j. 31/05. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Zbránek, H. 2010a:** Brno, Biskupská ulice. Sanace podzemí HJmB – záchranný archeologický výzkum – NKP Petrov kostel sv. Barbory. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 19/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Zbránek, H. 2010b:** Brno – Orlí 18. Výkop výťahové šachty. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 04/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Holub, P., Zbránek, H. 2010c:** Brno, rekonstrukce parku Denisovy sady. VII. Etapa – park Studánka. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 03/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Jordánková, H., Sulítková, L. 1991:** Zásobování města vodou ve středověku (k 900. výročí první zmínky o Brně). *Vlastivědný věstník Moravský* XLIII/3, 304–316.
- Kolařík, V. 2007:** *Opevnění města Brna do konce třicetileté války na základě archeologických výzkumů*. Rkp. diplomové práce. Uloženo: Knihovna Filozofické fakulty MU, Brno.
- Kolařík, V. 2010:** Rekonstrukce NTL plynovodu a přípojek v Brně, Moravské nám.+1. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 20/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2005:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě sekundárních kolektorů BRNO – stoková síť města Brna (ISPA project), 10. stavba a 11. stavba. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 36/05. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Staněk, P., Zbránek, H. 2011:** Brno, Františkánská – havárie kanalizace. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 29/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Brno, o. p. s.
- Kolařík, V., Zúbek, A. 2005:** Brno – Vodní – bytový dům ADAM. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 23/2005. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Kuča, K. 1989:** *Památky Brna*. Brno, 53–54.
- Kuča, K. 2000:** Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic. Baset. Praha – Brno.
- Merta, D. 2006a:** Rekonstrukce interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábřdovicích. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 36/06. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2006b:** Brno-Zábřdovice kostel Nanebevzetí P. Marie, statika a rekonstrukce prostoru před průčelím. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 58/06. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Brno, o. p. s.
- Merta, D. 2006c:** Brno-Zábřdovice, Vojenská nemocnice v Brně. Rekonstrukce tepelného hospodářství. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 71/06. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Brno, o. p. s.
- Merta, D., Peška, M. 2002:** Železářský výrobní areál z počátku 13. století v prostoru náměstí Svobody v Brně. *Archeologia technica* 13, 33–42.
- Merta, D., Rybníček, M., Zúbek, A. 2004:** Ke stavebnímu založení kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábřdovicích. In: V. Hašek, V. Nekuda, M. Ruttikay (eds.), *Ve službách archeologie* V. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 147–150 + příloha.
- Merta, D., Sadílek, J., Zapletalová, D. 2001:** Brno, kostel sv. Mikuláše. Rkp. nálezové zprávy č.j. 06/01. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Merta, D., Zúbek, A. 2003:** Brno-Zábřdovice, kostel Nanebevzetí Panny Marie, statické sondy. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 2/03. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Brno, o. p. s.
- Novotný, B. 1966:** Záchranný výzkum základů a okolí zaniklého kostela sv. Mikuláše v Brně. *Přehled výzkumů* 1965, 77–79.
- Peška, M. 1997:** Jánská, Kobližná, Pohořelec, Sukova, Vachova – sanace podzemí; Rkp. nálezové zprávy, č.j. 54/97. Uloženo: Archiv ÚAPP Brno.
- Peška, M., Sedláčková, L., Zapletalová, D. 2005:** Stavba sekundárních kolektorů K7, Kobližná – náměstí Svobody, k.ú. Brno – Střed. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 39/05. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P. 2005:** Studny ve středověkém Brně. Vztah k přírodnímu prostředí, otázka zásobování středověkého Brna vodou. Rkp. diplomové práce. Uloženo: Ústav archeologie a muzeologie FF MU Brno.
- Polánka, P., Sedláčková, L., Zúbek, A. 2007:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Komplexní regenerace historického jádra - ostatní komunikace“, náměstí Svobody, p.p. č. 537, k.ú. Brno-město. Rkp. nálezové zprávy

- č.j. 40/06. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Polánka, P., Zůbek, A. 2008:** Archeologické doklady vodohospodářství středověkého a novověkého Brna v prostoru Dolního trhu. *Archeologia technica* 19, 110–24.
- Procházka, R. 1988:** Archeologické prameny ke středověkému Brnu (Z nových výzkumů 1983–1987). *Archeologia historica* 13, 83–95.
- Procházka, R. 1996a:** Die älteste Besiedlung des Petersberges in Brno und die Frage der Stadtentstehung. *Kwartalnik historii kultury materialnej* 44, 19–30.
- Procházka R. 1996b:** Počátky osídlení a církevního života. In: L. Jan, R. Procházka, B. Samek (eds.): *Sedm set let brněnské kapituly*. Brno: Brněnská biskupství.
- Procházka, R. 1996c:** Brno, Petrov č. 2. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 3/96. Uloženo: Archiv ÚAPP Brno.
- Procházka, R. 1996d:** Brno, Petrov č. 2 a 8. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 136/96. Uloženo: Archiv ÚAPP Brno.
- Procházka, R. 1996e:** Brno, Petrov – kanalizace. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 144/96. Uloženo: Archiv ÚAPP Brno.s
- Procházka, R. 1997:** Jánská ul., blok 24. Rkp. nálezové zprávy, č.j.10/97. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Procházka, R. 1999:** Brno (okr. Brno-město), *Přehled výzkumů* 39 (1995–1996), 380.
- Procházka, R. 2000:** Zrod středověkého města na příkladu Brna (K otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech). In: M. Ježek, J. Klápště: *Medievalia archaeologica* 2. Brno a jeho region. Praha: ARÚ AV ČR, 7–158.
- Procházka, R. 2001:** Brno-Zábřdovice, Vojenská nemocnice, kanalizace. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 2/01. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno, o. p. s.
- Procházka, R., Unger, J. 1994:** Brno, Katedrála sv. Petra a Pavla. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 55/94. Uloženo: Archiv ÚAPP Brno.
- Punčochář, J. 2009:** Brněnské poštovní úřady v běhu času, internetová verze publikace na http://filabrno.net/prirucky_download.htm, citováno 23. 3. 2011.
- Rybníček, M. 2010:** Studánka (A28/10), závěrečná zpráva, rkp. dendrochronologický posudek. Uloženo: Archiv Archaia Brno, o. p. s.
- Sadílek, J. 1999:** Brno – Vodní ulice. Rkp. nálezové zprávy č.j. 30/99. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Samek, B. 1994:** *Umělecké památky Moravy a Slezska I (A–I)*. Praha: Academia, 244–248.
- Sedláčková, L. 2009:** Sanace podzemí HJmB – záchranný archeologický výzkum – Blok 21b v Brně. Rkp. nálezové zprávy, 21/09. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Sedláčková, L. 2010:** „Multifunkční hodinový stroj, náměstí Svobody, Brno“. Rkp. nálezové zprávy č.j. 11/10. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Sedláčková, L., Zůbek, A. 2008:** Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě „Novostavba bytového domu, ul. Pířzova 4–6, Brno“. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 25/07. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno o. p. s.
- Svoboda, A., 2001:** *Historická mapa podzemí*. Brno.
- Unger, J., Procházka, R. 1995:** Počátky katedrály sv. Petra a Pavla v Brně ve světle archeologických výzkumů 1991–1992. *Brno v minulosti a dnes* 13. Brno: Archiv města Brna, Odbor vnitřních věcí Magistrátu města Brna, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 90–111.
- Wolný, G. 1856:** *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. II. Abtheilung. Brüner Diöcese. Bd I. Brüner.
- Zatloukal, P. 1997:** *Brněnská okružní třída*. Brno: Památkový ústav Brno.
- Zůbek, A. 2002:** Brno. Josefská 7, 9 – Novobranská 24, 26, 28. Rkp. nálezové zprávy, č.j. 25/01. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.
- Zůbek, A. 2004:** Brno – Jánská (oprava inženýrské sítě). Rkp. nálezové zprávy, č.j. 41/04. Uloženo: Archiv nálezových zpráv, Archaia Brno, o. p. s.

BRUMOV-BYLNICE (K. Ú. BRUMOV, OKR. ZLÍN)

Hrad Brumov. Novověk. Hrad. Záchranný výzkum.

Během rekultivace terénu před S částí hradu byly obnaženy stěny bastionu a hradby, která jej spojuje se vstupní bránou. Podél hradby byla provedena sondáž, ve které byla zachycena pata zdi. Zajímavým poznatkem je zjištění pravděpodobné existence hradního příkopu před vnější hradbou. V rohu u bastionu pak byly obnaženy lehké kamenné základy drobného přístavku. Všechny situace lze datovat do období 17.–19. stol.

Ivan Čížmář

Resumé

Brumov-Bylnice (Kataster Brumov, Bez. Zlín), Burg Brumov. Neuzeit. Burg. Rettungsgrabung.

BRUNTÁL (K. Ú. BRUNTÁL-MĚSTO, OKR. BRUNTÁL)

Fügnerova ulice, p. č. 177/1. Novověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci srpnu byly náhodně zjištěny neohlášené výkopové práce v J části ulice Fügnerova (bývalá ulice Hrnčířská) v Bruntálu. Dokumentace liniového výkopu o šířce asi 0,7 m zde zaznamenala několik situací, souvisejících s historickou zástavbou ulice, která byla v 2. pol. 20. století z větší části asanována.

V úseku dlouhém 19 m byla výkopem příčně porušena soustava základových kamenných zdí spojených jí-lem, z nichž nejmasivnější dosahovala šířky 1 m. Zahloubení bylo provedeno až na podloží, kde byly zachyceny jejich základové spáry.

Dále zde byl zachycen výrazný horizont červenočerné požární planýrky, související snad s požárem města za třicetileté války (1643) nebo dalšími požáry v 18. stol. (Kuča 1996). Přesnější datace požární vrstvy, ale i sled uloženin